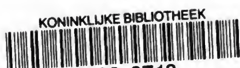
PETER DE GROOTE

Johan de Wal

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK
0282 9718

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK
0282 9718

PETER DE GROOTE.

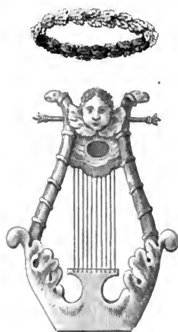
GEDRUKT BIJ P. S. BARGHOORN, TE GRONINGEN.

PETER DE GROOTE

TREURSPEL

DOOR

J. DE WAL.

te Groningen bij

J. B. WOLTERS.

1836.

AAN MIJNE TWEEDE MOEDER.

U, die voor ons op 't pad van 't aardsche leven
Een zachte steun, een dierb're leidsvrouw zijt,
Zij de eerste klank, dien mijne lier mogt geven,
Uit dankgevoel en liefde toegewijd!
Och, dat mijn dichtgalm U behagen konde,
Die ons ten gids verstrekt op 's levens zee,
Die bij het kroost, dat weende aan de ouderspónde,
De plaats bekleedt dier nooit volprezen twee!
Zij, die steeds deugd en liefde in 't harte voedde,
En hij, die ons ten heilig voorbeeld bleef,
Zij zijn niet meer, de twee, die vroeg de Algoede
In 't gouden boek der Hemellingen schreef.

Maar Hij, die veel ontnam, bleef veel ook sparen,
En beider min heeft Hij in U vereend:
En als ons oog op 't oudergraf mag staren,
Rolt ook een traan der vreugde op 't lijkgesteent'.
Blijf, dierbre vrouw, op 't aardsche pad ons schragen,
Dat uwe liefde ons volge te allen tijd':
En ieder lied is aan U opgedragen,
En elke klank U dankbaar toegewijd!

GRONINGEN, J. DE WAL.

Augustus 1836.

VOORREDE.

Er behoort gewis moeds genoeg, ik zou bijna zeggen vermetelheid, toe, om in onze dagen op twintigjarigen leeftijd met Gedichten op te treden, en dagelijks hoort men de klagt hernieuwen, dat het lezend Publiek door nieuwe voortbrengselen der Vaderlandsche Muze als het ware overstelpt wordt. Deze klagt zij allezins gegrond met betrekking tot sommige dichtsoorten, dezelve is voorzeker van geene toepassing op de Tooneelpoëzij, en het zijn alleen een WISELIUS, *een* VAN HALMAEL, *een* KLIJN, *met nog een paar hunner kunstbroeders, die de eer der Nederlandsche Melpomeen roemrijk handhaven. Een wedstrijd, als die vóór eenige jaren door het Koninklijk Instituut geopend werd, ofschoon dezelve zonder gewenscht gevolg bleef, deed eensklaps verscheidene voortreffelijke Treurspelen in het licht verschijnen. en het waren deze dichters zelven, die nog later op gelijke wijze de Vaderlandsche Tooneelpoëzij verrijkten. Toen vatte men het voornemen op, om op nieuw een Nationaal Tooneel op te rigten: eene beroemde Maatschappij deed de eerste poging, en een geacht Schrijver, wien ik het geluk heb, onder mijne Leermeesters te mogen tellen, leende er zijne pen toe om op de hiertoe aan te wendene middelen te wijzen. En nogtans schijnt het aan aanmoediging te blijven ontbreken: nog onlangs beklaagde zich een onzer bovengemelde Treurspeldichters, dat men zich te weinig beijvert, om oorspronkelijke Nederlandsche stukken ten tooneele te voeren, en de harde kritiek, welke sommige der nieuwste stukken onder-*

gingen, is weinig in staat om anderen en jongeren tot de uitgave van hunnen veel minder volmaakten arbeid op te wekken. Maar het beschaafde, welwillende Publiek zal ook de zwakkere poging niet miskennen, en, overtuigd van het moeijelijke dezer dichtsoort, mijner jeugd deszelfs toegevendheid niet ontzeggen.

Wat het onderwerp van dit Treurspel betreft, reeds was het geheele stuk afgewerkt, en aan velen ter lezing gegeven, toen de Heer VAN HALMAEL *zijnen gelijknamigen arbeid in het licht gaf: en het is alleen de onderscheidene wijze der bewerking, welke wij gevolgd zijn, die mij insgelijks tot de uitgave van mijn werk kon doen besluiten. Wie toch zal het kunnen wraken, dat tenzelfden tijde dezelfde stof aan beiden voor het Treurspel hoogst uitmuntend is voorgekomen, hetwelk alleen voor deszelfs geschiktheid zou kunnen pleiten? De voortreffelijke Dichter zelf is welwillend genoeg, mijne eerste pogingen in de Poëzij aan te moedigen, en ik heb de eer, eenigermate in zijne toegenegenheid te deelen: welk een en ander ik hoop, dat mij nog lang te beurt valle, daar zulks voor mij zelven niet dan aangenaam en leerrijk kan zijn.*

Voor het overige moet ik nog aan velen mijner raadslieden en vrienden, en in het bijzonder aan verscheidene Hoogleeraren onzer Hoogeschool, mijnen opregten dank betuigen voor menigen nuttigen wenk, mij bij het herzien en ter perse leggen van dit Treurspel gegeven.

En hiermede zij mijn eersteling aan het Nederlandsche Publiek aanbevolen, op welks toegevendheid ik hoop bij de uitgave niet te vergeefs te hebben gerekend!

P E R S O N E N.

PETER DE GROOTE, *Czaar van Rusland.*

CATHARINA, *deszelfs tweede gemalin.*

ALEXEI, *zoon van Peter en deszelfs verstootene gemalin Eudoxia.*

MENCZIKOFF, TOLSTOI, } *Russische Staatsdienaren.*

NATALIA, PETER, } *Kinderen van Alexei.*

GRAVIN KÖNIGSMARK.

ABRAHAM FEDROWITSCH LAPUCHIN, *broeder van Eudoxia, Hoofd der Zaamgezworenen.*

JACOB PUSTINOI, *Biechtvader van Alexei*
DOBROWSKY, *Hofcavalier* . . . . . .
WEINOW, *Hofmeester* . . . .
IWAN AFONASSIEW . . . .
SCHERBATOW . . . .
} *Zaamgezworenen.*

BLEIJER, *Oostenrijksch Gezant bij het Russische Hof.*

ADAM WEIDE, *Russisch Generaal.*

OTSCHAKOW, *Russisch Majoor.*

ARESKIN, *Lijfarts van Alexei.*

Peters BIECHTVADER.

Een MONNIK.

Staatsdienaars, Soldaten, Zaamgezworenen enz.

Het stuk speelt te Moskou, den 26 Junij 1718.

Er ist mein Sohn - Wem hab' ich gesammelt!

SCHILLER.

PETER DE GROOTE.

Treurspel.

EERSTE BEDRIJF.

Het tooneel verbeeldt een vertrek in het huis van een' der Zaamgezworenen.

EERSTE TOONEEL.

PUSTINOI. WEINOW.

(WEINOW *zit bij eene tafel, in eenige papieren bladerende.* PUSTINOI *gaat aan de andere zijde het vertrek op en neder.*)

WEINOW.

Het is met hem gedaan. Zijn vonnis is geveld,
En de onschuld bukt, helaas! voor snoodheid en geweld.
Zijn sterfuur is bepaald: de jongling is verloren.

PUSTINOI.

't Waar' beter hem geweest, zoo hij nooit was geboren.

WEINOW, *in drift opstaande.*

't Waar' beter hem geweest, zoo niet de Vorst, verleid,
Een nietige slavin zijn hart had toegezeid,
En eervergeten –

PUSTINOI.

Ach! vergeet die daad: 't herdenken
Kan elk welmeenend hart slechts bitt're droefnis schenken.

WEINOW.

En dan Eudoxia –

PUSTINOI.

Verdiende een beter lot.
Zij leefde in haar gemaal; ja, toen haar 't magtgebod
Des Keizers kwijnen deed in 't ak'lig kloosterleven,
Was 't eenigst wat zij sprak: »God moge 't hem vergeven!"

WEINOW.

Neen, God vergeeft hem 't niet!

PUSTINOI.

Zij was nog onbeschaafd
En ruw in 's Vorsten oog –

WEINOW.

Aan een slavin verslaafd!
Haar goedertierenheid blonk Ruslands volk in de oogen,
En toen zij viel was elk met haar op 't zeerst bewogen:

Haar ongelukkig lot heeft aller hart doorboord,
En sterft zij eenmaal dáár –

PUSTINOI.

Zoo is haar beê verhoord.
'k Weet hoe zij menigmaal, door bitt're smart gedreven,
Den hemel bad om 't eind van haar rampzalig leven,
Een leven, dat slechts smart en grievend leed haar gaf.
Rust eens, van kwelling vrij, haar lijk in 't stille graf,
Is eens de ziel ontvloôn naar hooger, zaalger spheren,
Het volk van Rusland zal haar nagedachtnis eeren.
Zij drinkt haar' bitt'ren kelk gelaten, met geduld:
Dan ach! ééne enk'le zorg heeft steeds haar hart vervuld
En blijft tot 's levens eind haar bij in 't ak'lig lijden:
Niets kan ooit van die zorg het moederhart bevrijden.
'k Ging eenmaal naar haar cel, in vroegen morgenstond,
En sprak haar troostend toe: geen zucht ontvlood haar' mond,
Geen klagt haar bange ziel; maar tranen in hare oogen
Verkondden 't smartgevoel. Wie, dien niet mededoogen,
Bij 't zien dier lijderes, een beter noodlot waard,
Den boezem had vervuld? 't Was, of een vlijmend zwaard
Mijn borst doorboorde, ik zag hoe slechts de moederliefde,
Bij al haar eigen leed, haar 't ouderhart doorkliefde!
'k Riep, door gevoel vermand: »Eudoxia, wat smart

»Beklemt thans zoo gestaâg uw zwaar gefolterd hart?
»Spreek, en verberg mij 't niet!" Toen zweeg de vrouw niet langer.
»Ach! Catharina's borst, van list en snoodheid zwanger,
»Ontrust (dus riep zij uit) mijn zwaar bekneld gemoed,
»En jaagt mijn bange ziel; was het alleen *mijn* bloed,
»Dat zij ten offer vergde, ik gaf het haar volgaren,
»Mits zij mijn' een'gen zoon in 't leven wilde sparen!
»Helaas! een voorgevoel, dat ak'lig 't hart doorwroet,
»Zegt, dat voor 's vijands list de jongling zwichten moet;
»Zegt, dat zijn rang en stand hem naar 't schavot zal voeren,
»Daar tijgers op deez' prooi reeds met hun klaauwen loeren:
»Zegt, dat hij sneven zal, want hij is Peters zoon
»En wettig erfgenaam van Ruslands staf en kroon.
»Wees gij op 't moeilijk pad zijn gids en trouwe rader;
»Wil gij hem alles zijn, vriend, leidsman, moeder, vader;
»Hij lijde met geduld en met standvastigheid:
»Dáár boven is ook hem een plaats bij God bereid!
»Hij hate veinzerij, bedrog en list en logen,
»En houde in 't bitterst leed God en de deugd voor oogen."
Hier zweeg ze: en aan haar oog ontrolde een stille traan.
Getroffen door haar taal, zag ik haar spraakloos aan.
Toen voelde ik, 't geen ik nooit voorheen nog had geweten,
Wat of het zegt, een vrouw, met de oogen nat bekreten,

Met wangen door verdriet en lijden uitgeteerd,
Te aanschouwen. 'k Had voorheen haar deugden steeds vereerd,
En wist hoe zij niet slechts haar' pligt als Christen kende,
Maar ook dien pligt volbragt. Geen rampen noch ellende
Verkeeren 't hart, dat eens voor God en Godsdienst gloeit;
Wat kluisters de arm ook draag', de ziel wordt nooit geboeid.
Zij werkt door eigen kracht, geen trotsche dwingelanden
Beheerschen haar besluit of leggen haar aan banden.
Dit zag ik aan de vrouw, wier al te gruwzaam leed
Ook mijn verouderd oog een' traan ontschieten deed:
Dit leed weerhield mijn' mond een enkel woord te spreken,
Hoewel mijn harte zwoer, haar ongeluk te wreken,
Te waken voor haar' zoon, haar ongelukkig pand,
Wen eens haar geest ontvlood naar beter Vaderland!
Nog leeft de lijderes en zal welligt nog leven,
Als 'k reeds mijn tol betaald, mijn offer heb gegeven
Aan d' onverzoenbren dood. Die dag wordt de eerste dag,
Die mij gelukkig ziet, sints ik het leven zag,
En naauw weerhoude ik mij van naar het uur te haken,
Dat mij tot burger van het hemelrijk zal maken!
Maar 'k zweer, zoo lang het nog den Eeuwigen behaagt,
Dat de afgeleefde man den last des levens draagt,
Te waken voor een' vriend, reeds half in 't stof gezonken,

En thans, welligt voor kort, in kluisters vastgeklonken! . . .

WEINOW.

Maar hoe den jongen Vorst beschermd? Zijn laatste stond
Is reeds nabij: nog slechts één woord uit 's Keizers mond,
En 't zegel is gedrukt op 't woord der Regterscharen!

PUSTINOI.

De Hemel moog den Czaar voor zulk een' stap bewaren!

WEINOW, *driftig.*

Helaas, een ijdle wensch! De list der Keizerin
Bestuurt en dwingt zijn hart geheel naar haren zin;
Haar helsche staatkunde eischt, dat hij het leven derve,
En dat, voor haar geluk, de hoop van Rusland sterve!

PUSTINOI.

Helaas! gij gaat te ver: gansch schuldloos is hij niet,
Daar hij zijn Vaderland naar eigen' wil verliet,
En 't Keizerlijk bevel verachtend –

WEINOW.

Wilde ontwijken
De lagen der Vorstin; zij gaf hem vele blijken
Van haat en kwade trouw!

PUSTINOI.

Hij heeft zich aangekant
Zelfs tegen 's Keizers wil. Heeft niet de Vaderhand

Hem menigmaal bestraft, ook menigmaal vergeven,
Als hij beloofde in trouw en deugd te zullen leven?
En heeft tot dezen stond de zachte Vaderraad
Ooit bij den woesten knaap in 't minste nog gebaat?
Werd ooit als Peter hem, met tranen in zijne oogen,
Om bet'ren wandel bad, des jong'lings hart bewogen?

WEINOW.

Hij is, der tucht ontwend, in woestheid opgevoed,
Maar in zijne adren bruist toch 't edel Vorstenbloed:
Hij heeft zijn voorgeslacht en afkomst niet vergeten!

PUSTINOI.

Ach! had hij 't nooit gedaan! 'k Had hem dan nooit verweten,
Nooit onder 't oog gebragt, hoe zeer hij die vergat,
En Peters levenskelk te vaak verbitterd had!
Maar ijdel was elk woord, vergeefsch elk zacht vermanen,
Geen toespraak, geen geklag, geen blik, geen vloed van tranen
Bewogen 't roerloos hart. Losbandigheid der jeugd,
Gij smoordet elk gevoel van menschenwaarde en deugd!

WEINOW.

Hoe, Pustinoi, zal iets die vriendschap hem ontwringen,
Die gij hem eenmaal schonkt? die 's werelds dwarrelingen
Trotseerde en steeds uw hart voor hem slechts kloppen deed,
Wiens hart zich ook aan U voor eeuwig voelt gesmeed?

Ach! wenscht gij, nu de stond van sterven hem komt dagen,
Van 't geen hij ooit misdeed, hem rekenschap te vragen,
Of wrijft gij, 't geen de knaap in drift ooit heeft bestaan,
In 't oogenblik des doods hem nog als schandvlek aan?

(Hij vat hem bij de hand.)

O neen, zulks wilt gij niet: uw ziel is veel te teeder,
En werpt in 't scheidensuur geen stugge blikken neder
Op 't geen voorbij is. – Neen, zoo hij ook zwaar misdreef,
Vergeet, bij God, vergeet; zwijg, Vader, en vergeef!

PUSTINOI, *ernstig.*

Is 't dan der vrienden pligt steeds 't kwade te verbloemen,
Dat op den hartvrind rust? Moet hij dan edel noemen,
't Geen elk slechts laken kan? Of is een slechte daad,
Wanneer een vriend misdeed, ooit daarom minder kwaad?
Bekleed ik dan bij hem ook niet de plaats van Vader?
Is op heel 't wereldrond één sterveling hem nader,
Naast haar, die eenmaal hem 't rampzalig leven gaf?
Och, neem mij niet dien naam, dien naam van Vader af:
Ontzeg mij niet de vreugd voor zijn behoud te waken,
Ontruk 't geluk mij niet, gelukkig hem te maken!

WEINOW.

Gelukkig wilt gij hem, wien reeds het sterfuur beidt?
Hem, dien nog deze dag van 't aardsch gewemel scheidt?

Hem, die reeds d' eindpaal ziet van zijn rampzalig leven?
(*onder het heengaan*, *Pustinoi de hand drukkende*)
Neen, Vader, geen geluk, slechts zwijgen en vergeven!

TWEEDE TOONEEL.

PUSTINOI, *alleen.*

Hij vraagt, dat ik vergeev'! Mij heeft hij niets misdaan,
En 'k voel mijn harte diep, diep met zijn lot begaan.
Helaas! moet dan de jeugd door 't zwaard het leven derven,
En mag ik, oude man, reeds afgeleefd, niet sterven?
Wordt dan de droeve vrouw, die 't leven met heur kroost
Schier niet meer dragen kan, verstoken van dien troost,
Het eenigst wat op aard haar ov'rig is gebleven?
Wat vreess'lijk drukkend juk, wat ramp is haar het leven,
Wat gruwel zonder eind, wat smarten zonder tal! –
Gezegend driewerf wij, zoo 't ons gelukken zal,
Om met vereende kracht, haar banden te verbreken!
(*Hij zet zich wederom neder, en doorbladert de geschriften*).

DERDE TOONEEL.

PUSTINOI. AFONASSIEW.

AFONASSIEW.

Duld, vader, dat ik thans een woord tot u kom spreken,

U troosten in den ramp, die u en allen dreigt.
Zoo naar der Regt'ren stem de Vorst zijne ooren neigt,
Is 't pleit beslecht.

PUSTINOI.

Beslecht? Waartoe dan al ons streven?
Is niet Eudoxia's, is niet Alexei's leven
Het voorwerp onzer zorg? Heeft, eer aan 's Keizers mond
Nog 't vonnis is ontglipt, niet door ons eedverbond
De jongeling welligt zijn' kerker reeds verlaten?

AFONASSIEW.

Hoe, Vader, denkt gij dan, dat iets ons meer zal baten?
Dat, wat de vriendschapspligt ons oplegt, ook gelukt,
En ooit de jonge Vorst wordt aan den boei ontrukt,
Dien om zijne armen eens de staatslist heeft geslagen?
Dat ooit een morgenstraal van vrijheid hem zal dagen,
Dien straks de nacht des doods verlost van 't aardsche leed?
Dat iets den band verbreekt, door wreedheid vastgesmeed
En om zijn hand geklemd? Neen, laat dat droombeeld varen,
Geen list noch stoute moed kan meer den Vorst bewaren!

PUSTINOI.

Waar is uw heldengeest, waar uw standvastigheid?
Hebt gij niet steeds getoond, door moed en kloek beleid,
Dat door uwe ad'ren ook echt Russisch bloed mag vloeijen?

Zag ik niet menigmaal uw borst in vuur ontgloeijen,
Als gij van Peter spraakt en van Alexei's lot?
En wordt gij dan bevreesd, nu 't gruwzaam moordschavot
Reeds wacht, dat hij verschijne, en hem door beulenhanden
Het leven worde ontroofd? Verschrikken de ijzren banden
Ook hem, wiens fiere moed elk tegenblonk? – Maar neen!
Ik denk zulks niet van u: er is gewis niet een,
Die, nu het sterfuur naakt, zijn hartvriend zal begeven
En niet voor zijn behoud zal wagen lijf en leven!
Ik ben reeds oud en grijs. Aanschouw mijn stramme leên:
Reeds meer dan zestig maal ging mij een jaarkring heen,
In kommer en verdriet, in smart en bitter lijden,
En schaars verzachtte mij een teug van zoet verblijden
Den wrangen levenskelk. Aan 's Hemels dienst verknocht,
Heeft nooit voor Ruslands eer mijn hart het zwaard gezocht,
Heeft nooit mijn arm de speer in eenig hart gestoken,
En zag ik nooit het staal van 't bloed eens vijands rooken;
Maar nu mijn' voedsterzoon, dien 'k als mij zelven min,
Een gruwzaam lot bedreigt, blaast God mij geestdrift in,
En geeft ook mijne hand, gelijk aan man en knapen,
Tot fnuiking van 't geweld het lang geschuwde wapen.
'k Hoor reeds Lapuchins stem. Straks scharen we ons in 't rond,
En 't zegel wordt gedrukt op 't heilig eedverbond.

VIERDE TOONEEL.

De Vorigen, LAPUCHIN, SCHERBATOW, WEINOW *en meer andere Eedgenooten.*

LAPUCHIN.

Hebt gij, mijn vrienden, reeds de droeve maar vernomen?

AFONASSIEW.

Ja, ze is vóór korten tijd ook hier tot ons gekomen.
Lapuchin! ach, 'k gevoel 't, geen middel baat ons meer!
Geen moedig pogen geeft ons ooit den jongling weêr.
Ik vrees voor geen gevaar: 'k zal elk geweld trotseren,
En zal, wanneer het moet, zulks voor u allen zweren,
Bij al wat heilig is. Dan ach! wat baat onze eed:
Het vonnis is geveld, de moordbijl ligt gereed!

LAPUCHIN.

Nog heeft de Keizer niet zijn oordeel uitgesproken.
Het laatste dan beproefd: den kerker ingebroken:
Door overrompeling wordt ligt het feit volbragt.
Gij, Weinow, neemt het geld, en koopt geheel de wacht
Door milde giften om. Gij weet wat groot vermogen
En tooverkracht het goud, te schoon voor menschenoogen,
Op 't gretig krijgsvolk heeft. Gij, Scherbatow, gij gaat
Met d' ouden Pustinoi, wien 't hart nog jeugdig slaat,

Naar 't huis van den cipier, zoekt hem door goud te nopen,
Dat hij de sleutels geve, en sluit de poort ons open.
Hij weigert u zulks niet: 'k weet dat reeds menigmaal
Zijn naauwgezetheid week voor 't schitterend metaal.
Gelukt zulks echter niet, zoo zult gij de eerste wezen,
Die 't blanke zwaard beproeft. Gij hebt genoeg voor dezen
Uw dapperheid getoond. Wen gij de poort ontsluit,
En alles hebt volvoerd, geef door een zacht geluid
Ons kennis van uw daad. 'k Val met onze andre vrienden
Die 't land in elk gevaar, als gij, getrouw steeds dienden,
De binnenwacht dan aan, die, in een zoete rust
Verzonken, niets bevroedt, van alles onbewust.
Gewis zal de overmagt en moed ook dáár verwinnen.
Wij slaan de deur van een en gaan den kerker binnen,
Waar onze Alexei rust, wiens ziel het vreess'lijk woord
Der Regtren heeft geschokt, en 't jeugdig hart doorboord,
Het jeugdig hart te zwak voor 's noodlots harde slagen.
Zijn krachten zijn gewis gering: welaan, wij dragen
Van uit het kerkerhol hem op onze armen voort!
Wanneer ons 't feit gelukt, en niets ons pogen stoort,
Zoo leggen wij den vriend aan d' ouderboezem neder;
De moeder kust haar' zoon, de zoon zijn moeder weder!

(*Allen trekken de zwaarden.*)

SCHERBATOW.

'k Zweer trouw aan uw gebod, en als ik 't niet betracht,
Zoo storte 's Hemels wraak me in d' eindeloozen nacht
Van rampen en ellend. Met schande en vloek beladen,
Verwijte elks aanblik mij: »Gij hebt uw' vriend verraden!"
Ja, wat ons ook verbeide, en wat ook de uitkomst zij,
Wij zweren eeuwge hulp en trouw!

(*Allen te zamen.*)

Dat zweren wij!

LAPUCHIN, *de handen omhoog heffende.*

Zoo moge 's Hemels gunst ons pogen dan bekroonen
En de uitslag 't reine doel, het heil van Rusland, loonen!
Hij, die ons streven ziet, hij spare 't jeugdig bloed,
En voor der oudren schuld zij door geen' zoon geboet:
Hem, dien thans de eed verbindt, en die hem durft verzaken,
Moog 's Hemels eeuwge wraak ten vloek der menschheid maken!
(*Allen steken hunne zwaarden weder in de scheede en gorden zich aan.*)

SCHERBATOW.

Welaan, ik ben gereed en spoed met vlugge schreên
Mij thans weer naar het huis mijns vriends Dobrowsky heen,
Die ijvrig kondschap wint van 't geen is voorgevallen.
Alexei's ak'lig lot vervult hem boven allen

Met vuur; en staart hij 't leed der droeve moeder aan,
Zoo rolt van uit zijn oog een onbedwingbre traan.

PUSTINOI.

Die traan zal nooit tot schande en oneer hem verstrekken;
Wien zou niet zulk een leed tot mededoogen wekken,
Als hij de smart aanschouwt, die 't moederharte drukt,
Wen zij haar eenigst pand, haar kroon zich ziet ontrukt?

LAPUCHIN, *op den voorgrond van het tooneel tredende.*

Wat klaagtoon breekt, met droef geluid,
Ladoga, van uw klooster uit,
En klinkt mij langs deez' wanden henen?
Van waar die klagt, die jammertoon? . . . .
Ach! 'k hoor een moeder om den zoon,
Die naar 't schavot gesleept wordt, weenen!

De moeder weent, de moeder treurt,
De moeder wordt het hart verscheurd
Om 't pand, dat zij met smarten baarde:
't Is 't eenigst, wat zij nog bezit,
Wat zij nog 't hare noemt, en dit
Neemt thans de wreedheid weg van de aarde!

»Neem," roept ze, »mij mijn leven af,
»En sleur mij weg in 't somber graf:
»Wat kan op aard mij vreugd nog geven?
»Heeft hij misdaan, schenk mij dan 't loon,
»Maar spaar, bij God, maar spaar mijn' zoon,
»Mijn' een'gen dierbren zoon in 't leven!

»Ja, spaar mijn' zoon: 't is ook uw kind;
»Eens hebt gij teeder hem bemind
»En op den Vaderarm gedragen:
»Gij mindet hem, gij mindet mij:
»Dan ach! die dagen zijn voorbij,
»Voorbij die vaak herwenschte dagen" ......

Zoo breekt haar klagt, met droef geluid,
Ladoga, van uw klooster uit;
Maar 't lied smoort in 't geloei der winden.
De Vader hoort uw smeeken niet:
Slechts Hij, die ook uw tranen ziet,
Zal eenmaal u hem weer doen vinden!

Hoe gij ook weent, hoe gij ook zucht,
Uw lied vervliegt in 't ruim der lucht;

De wind gaat ras uw' klaagtoon smoren:
Maar ik, ik hoor dien noodkreet wel,
Ik kan, van uit uw kloostercel,
De stem, die mij tot wraak roept, hooren.

Ja, 'k zweer, zoolang mijn borst nog gloeit,
En 't bloed mijne ad'ren rein doorvloeit,
Dat ik uw grievend leed zal wreken:
Dat ik, in 't barnen van 't gevaar,
Met bijstand van deze ed'le schaar,
Den band, die thans u knelt, zal breken!

EINDE VAN HET EERSTE BEDRIJF.

TWEEDE BEDRIJF.

Het tooneel verbeeldt eene binnenkamer in het paleis van PETER, *eenvoudig gemeubileerd; aan de eene zijde is eene tafel geplaatst, waarbij de Keizer gezeten is, leunende op zijnen arm: op dezelve ligt schrijfgereedschap, benevens eenige geschriften: aan de andere zijde is een tafeltje en een kleine ingang; achter in het vertrek eene groote deur.*

EERSTE TOONEEL.

PETER, *alleen.*

Zoo is dan, Peter, thans het uur van smarten daar,
Dat gij beslissen moet. Een zware taak voorwaar!
De vader moet den zoon een billijk regter wezen,
In 't vreess'lijk doodsgerigt! de vader, die voordezen
Den teerbeminden knaap op de armen heeft getorscht,
En zwoer: »Zoo groot een heil geniet geen ander Vorst!"
De vader, die met hem de kindervreugde deelde,
En in verrukking vaak met 't lieve jongske speelde;
De vader die den knaap zijn' liev'ling heeft genoemd,
Maar die door drift vervoerd den jong'ling heeft gedoemd!

En zulk een vader moet regtvaardig vonnis vellen? –
Alexei! hoor mijn stem: kunt gij de tranen tellen,
Die rollen langs mijn wang, door kommer en verdriet
Verbleekt en uitgeteerd! – Helaas! gij kunt het niet!
(*Hij wischt zijne tranen af.*)
Heb ik niet menigmaal, door oudermin gedreven,
Hoewel gij zwaar misdeedt, die misdaân u vergeven?
Heb ik niet menigmaal door vaderlijken raad
U tot uw' pligt vermaand? Heeft ooit mijn taal gebaat?
Zaagt gij niet menigmaal, mijn zoon, uw' vader knielen,
En bidden uit het hart, dat God u mogt bezielen
Met bet'ren geest, die eens uw diep gevallen jeugd
Weer leiden mogt op 't pad van eer en pligt en deugd?
Hebt gij niet menigmaal uw schuld aan mij beleden,
En nog denzelfden stond denzelfden pligt vertreden?
Hebt gij niet menigmaal mij beterschap beloofd,
En aanstonds 't vaderhart weer van de hoop beroofd,
Om eenmaal weer uw ziel voor pligtgevoel te winnen
En u te leeren God en Godsdienst te beminnen?
Ach! hadt ge naar mijn stem en zachten raad gehoord
En niet zoo menigwerf het ouderhart doorboord,
Door schande en wangedrag. Geen moordpriem is zoo grievend
Als deze afschuwbre dolk, de vaderborst doorklievend!

Ach! wist ge hoe mijn hart het denkbeeld kloppen doet,
Dat ik uw vader ben en gij mijn kroost, mijn bloed:
Mijn bloed, maar heel ontaard; mijn kroost, maar diep vernederd!
Dit denkbeeld, dit gevoel maakt ieder hart verteederd,
Hoe roerloos en verstokt, hoe doof ook voor geklag! –
Verderflijk uur, toen ik voor 't eerst uw moeder zag,
Haar helder fonk'lend oog, dat ras mijn ziel verleidde,
En 't welk mij wanen deed, dat mij een hemel beidde!
Nog vreesselijker uur, toen ze u ter wereld bragt,
En met u d' avondstond dier onafzienbre nacht
Van rampen en ellende en eindelooze plagen!
Wat schouder kan dit juk, welk hart dit leed verdragen?

(*Hij gaat een oogenblik het vertrek op en neêr.*)

Mijn zoon, hoort gij den zucht, die thans mijn borst ontvliedt?
Helaas, het is vergeefs! Gij hoort mijn klagen niet?
Ziet gij mijn wangen niet van wreede smart verbleeken,
En is uw oor dan doof voor mijn gezucht en smeeken? –

(*In vertwijfeling.*)

Gij zijt mijn zoon niet meer! Neen, 'k heb een ander kroost,
Die zal op d' ouden dag mijn liev'ling zijn en troost;
Die zal mij helpen, 't leed geduldig te verdragen;
Die zal met mij voor u van God vergeving vragen!

(*Hij zinkt wederom in tranen neder.*)

TWEEDE TOONEEL.

PETER. CATHARINA.

CATHARINA, *na Peter eenige oogenblikken te hebben aanschouwd.*

'k Gevoel wat grievend leed uw hart thans kloppen doet,
En u dien traan ontwringt. Geef lucht aan 't vol gemoed!
Ook mij drong reeds de maar, de droeve maar, in de ooren,
Dat door der Regt'ren woord de dood *hem* is beschoren,
Die eens u vader noemde; en, schoon hij u verliet,
Doofde in uw teeder hart natuur hare inspraak niet.
De kroon der geestlijkheid, daartoe door u gemagtigd,
Heeft met vereende stem der Regt'ren taal bekrachtigd:
Zij eischt, dat voor de wet de Vorstenzoon ook bukk',
En vraagt dat op heur stem de Keizer 't zegel drukk'.

PETER, *ontroerd.*

't Is niet de Keizer slechts, die 't zegel hier moet drukken;
't Valt zwaar aan 't vaderhart zich zelf den zoon te ontrukken:
Gij hebt zulks nooit gevoeld!

CATHARINA, *met een' gedwongen' zucht.*

Ja, Peter, ja: 't is waar:
Het sterven van den zoon valt ied'ren vader zwaar!

PETER.

Neen, 't sterven is het niet; maar dat hij zóó moet vallen,
Dit, Catharina, dit grieft mij het meest van allen.

CATHARINA.

Uw oordeel, Peter, wankt, het vaderhart gebiedt.
Gij hoort de zware stem van regt en pligten niet!

PETER.

Helaas! wat noopt gij mij zijn vonnis uit te spreken?
Kon ooit een vader nog zich op zijn kind'ren wreken?

CATHARINA.

Gij wreekt u zelven niet: gij wreekt heel Ruslands eer:
Gij geeft uw volk de rust, u zelv' de kalmte weer.
Wil nooit uw grootsche magt tot Ruslands ramp misbruiken.
Of zal hij daarom dan 't geregte loon ontduiken,
Dat hij uw zoon zich noemt, hoewel dien naam onwaard?
Hij, die weerspannigheid met pligtverzaken paart,
Die eed en wet vergeet, - wat zeg ik! - die zijn' vader
Miskent, zijn' Vorst belaagt! En zulk een landverrader,
Die elk gevoel van pligt vergeet, verguist en hoont,
Wordt, tegen orde en wet, als Vorstenspruit verschoond!
Helaas! Regtvaardigheid, waar zijn uw tempeltinnen?
Ach! leid den zwakken Vorst in uw gewelven binnen,
Dat daar langs zuil en wand uw heil'ge roepstem dring',

Den Vorst in de ooren klinke en 's Vorsten hart bedwing'.
Maar neen, daar is geen plaats, waar men uw taal wil hooren:
Een laffe week'lijkheid weet elk gevoel te smoren,
Dat gij in 't harte drukt, maar niet gedijen mag
Tot heil van 't algemeen. – Waartoe toch dit beklag?
Waartoe die taal geuit? – 't Is ijdel, al ons pogen,
Ons spreken is vergeefs!

(*Peter sterk aanziende.*)

Niets neemt van voor uwe oogen
Dien blinddoek weg: maar eens, wanneer het uur genaakt,
Dat u uw teederheid tot slaaf of balling maakt,
Dat burger en soldaat vereend hun wapen wetten
Om hem, dien gij bemint, aan 't roer des Staats te zetten,
En men uw' troon vergruist; denk dan, op 't zinkend wrak
Dier grootheid, aan dit uur en 't geen uwe egâ sprak!

(*Zij wil heengaan, doch Peter houdt haar terug en zij keert zich vervolgens weder om.*)

PETER.

Mijn God! ik kan zulks niet: mij zelf mijn' zoon te ontrooven,
't Gevoel van vadermin komt telkens bij mij boven!

CATHARINA.

Is u de zoon zoo waard, eens met uw' vloek belaân?

PETER.

Hij moet mij dierbaar zijn. Ik zag het eerst hem aan;
Ik ben 't, die hem het eerst op de armen heb gedragen,
En op 't onschuldig wicht Gods zegen af ging vragen:
En schoon thans de onschuld reeds des jong'lings zonk in 't niet,
't Is 't vaderlijk gevoel, dat nog mijn hart gebiedt!

CATHARINA.

Dat vaderlijk gevoel moog wel uw tranen wekken,
Maar 't zij toch nooit in staat u aan uw' pligt te onttrekken:
Geen deugd wege u zoo zwaar, als die het welzijn geldt
Van 't volk, dat steeds in u heel zijn vertrouwen stelt:
Wil voor 't bestendig heil van land en burgers waken,
En niet door week gevoel, hen ongelukkig maken;
Weet dat ge ook vader zijt van heel uw land en volk!

PETER.

Helaas! hoe dwingt gij mij! Wat scherpgepunte dolk
Stoot gij mij thans in 't hart! Zou God mij 't ooit vergeven,
Zoo ik mijn' eigen' zoon beroofde van het leven?

CATHARINA.

Vraagt gij vergeving dán, wanneer ge uw' pligt volbrengt?
Of is 't geen schuldig bloed, dat gij regtvaardig plengt!

PETER.

Regtvaardig? – Groote God! .... Neen! Neen! 't is niet regtvaardig;

Hij is nog zijn bestaan, zijn leven niet onwaardig!
Mij drukt een deel der schuld, die aan den jong'ling kleeft,
Wanneer de vader spreekt, die hem verwaarloosd heeft.

(In de uiterste vertwijfeling.)

Doch .... zoo hij sterven moet .... als booswicht en verrader ....
De vader ook heeft schuld, ... hij sterve met zijn' vader!!!

(Hij zinkt schier in onmagt neder.)

CATHARINA.

Wat vreemde razernij grijpt u thans aan? Uw hart
Is meester van uw' geest, verwonnen door de smart;
Uw ziel is met het lot des jong'lings diep bewogen;
Het heeft u brein en moed en denkenskracht onttogen;
Gij kent de zwarte ziel van hem die u verliet,
Die huichelend zijn' Vorst, zijn Vaderland verried:
En wilt nog niet alleen geen billijk vonnis vellen,
Maar zelfs 't geen hij misdeed als eigen misdaad tellen!
Rampzalig Vorst! gij zwijgt? gij siddert? ja, gij raast!
Een knaap, die, tuk op magt, op 's Keizers schepter aast,
Die u ontrooven wil en diadeem en leven,
Zult gij, omdat gij raast, zijn gruweldaân vergeven!
Rampzaalge razernij, die aan heel Rusland schaadt,
Waardoor de Vorst zijn volk met eeuw'ge schand belaadt! –
Ge aanschouwt me en zwijgt. Helaas! wat moet gij niet gevoelen,

Wat ongekende drift niet in mijn binnenst woelen,
Nu gij uwe oogen vest op mij, uwe echtgenoot,
Mij, die u andermaal wil redden van den dood;
Die andermaal 't gevaar zijn moordtuig zie verheffen,
En u te redden zoek, eer u deez' dolk moog treffen!
Denk, Peter, denk terug aan de oevers van den Pruth!
Ook toen werdt gij gered door vrouwenlist en moed!
De Turk had u omringd, en liet geen' uitgang open,
En dreigde 't gruwzaam zwaard in 't Russisch bloed te doopen;
Gij stondt verstomd; geen uitzigt bleef u ov'rig: 't heir
Zag in dit vreess'lijk uur geen hoop, geen redding meer:
Maar, 't eigen oogenblik dat allen sterven zouden,
Heb ik het goud veracht, en Peter was behouden!

PETER, *opstaande en haar de hand drukkende.*

Toen, dierbre, hebt ge aan u voor eeuwig mij verpligt;
Toen heeft uw kloeke list eene eerzuil u gesticht,
Die nooit de tijd vernielt! 'k Was aan 't gevaar onttogen;
Een traan van dankbaarheid schoot neder uit mijne oogen;
Ik minde u, en gij werdt me een dierbre gemalin,
Die 'k tot mijn' laatsten stond met de eigen liefde min!

CATHARINA.

Hoor dan nog eens mijn' raad: wil toch, uw hart bedwingend,

U zelv' ontzien. Helaas! 't gevaar is even dringend,
Ofschoon gij 't niet bevroedt. Toon, Peter, wie gij zijt;
Wil ook verwinnaar zijn, wanneer ge u zelv' bestrijdt!
Blijf toch naar regt en eer en pligtsbetrachting streven;
Zorg voor uw Vaderland; – bewaak uw eigen leven.
Ik smeek 't u als uw gâ; 'k bezweer 't bij onze min;
Ik vraag 't als onderdaan; ik eisch het als Vorstin!

(Zij gaat af.)

PETER, *aangedaan.*

Gij smeekt mij, en bezweert me, èn vraagt me, en eischt te gader!
Uw eisch moet billijk zijn, – maar ik – ik blijf toch vader!

(Hij gaat de zijdeur in.)

DERDE TOONEEL.

MENCZIKOFF, TOLSTOI, *komen te zamen.*

TOLSTOI, *in 't opkomen.*

Ja, Menczikoff, 't is waar, 't is in 't belang van 't rijk,
Dat in dit zware pleit de Czaar het oordeel strijk',
't Welk instemt met zijn' pligt. Het moge een voorbeeld wezen,
Wat onafwendb're straf de booswicht heeft te vreezen,
Die door het snoodst bedrog en Vorst en volk verraadt.
Elk hart, dat als mijn hart, voor 't erf der Vad'ren slaat,
Gevoelt gewis hezelfde.

MENCZIKOFF.

Er worde wraak genomen,
Of Ruslands welvaart kwijnt, schoon ook in volle stroomen
De bron van voorspoed vliete, en zeg'nend haar besproei,
En elke tak van kunst en nijverheid er bloei.
Waar niet de wet gebiedt, moet ras 's lands grootheid tanen,
En nooit zal Menczikoff deez' grond gelukkig wanen,
Zoo niet de Czaar de wetten handhave, en de roem
Van 't heilig Vaderland zijne eigen glorie noem'!
En toch kan, vrees ik, hier 't gebod der wetten falen,
Kan vadermin den Vorst van 't spoor des regts doen dwalen;
Schoon 't ook noodzak'lijk zij, dat hier de stem van pligt
Gebiede, is 't mog'lijk toch dat zij voor liefde zwicht!

TOLSTOI.

Ik vrees als gij: – maar toch – daar 's Vorsten groote gade
Ons oordeel gunstig is, daar ze inziet, dat genade
Eén' enklen 't leven spaar, maar aller ramp kan zijn,
En ducht dat zachtheid hier 's rijks welvaart ondermijn',
Verdwijnt mijn vrees alras. Zij kluistert 's Vorsten harte
Door hare aanvalligheên; en zelfs de zwaarste smarte
Wordt draaglijk voor den Czaar, wanneer zijn gâ hem troost:
Ook thans, wanneer hij draalt in 't vonnis van zijn kroost,
Kan zij hem door haar taal tot wettig oordeel nopen;

Het is door haar alleen, dat wij een' uitslag hopen,
Die nuttig is voor 't rijk. 'k Begeef mij dus tot haar,
En vraag dat zij den Vorst de wenschen openbaar
Van allen, die opregt der Vad'ren grond beminnen,
En meer op 's lands geluk, dan dat eens een'gen zinnen!

VIERDE TOONEEL.

MENCZIKOFF, *alleen.*

Zoo moet een enkel woord deez' nieuwen staat doen zinken,
En in zijn eersten bloei verdwijnen als het kaf;
Of met vernieuwden glans zijn' luister uit doen blinken,
En redden van den rand van 't opgedolven graf!
Zoo moet dan Peter ons het wis verderf verkonden
Eens rijks, 't welk hij vergeet, uit liefde tot zijn kind,
Of 't galmt weldra in 't rond uit duizend dankb're monden:
»Hij heeft zijn Vaderland meer dan zijn kroost bemind!"

O Brutus, laat uw geest hem in den droom verschijnen!
Hij voele wie gij waart voor Rome, en wie hij is:
Dan zal geen vreemde drift 's lands welvaart ondermijnen;
Dan waakt hij, op uw spoor, voor 's lands behoudenis;
Dan denkt hij, zoo als gij, slechts aan 't belang van allen;
Dan blijft hij, 't geen hij was, een steun van orde en regt;

Dan zal de oproer'ge zoon door 't zwaard der wetten vallen,
Terwijl om 's vaders hoofd heel Rusland lauw'ren vlecht!

O Peter, laat die geest van Brutus u bezielen!
Hij gaf een' dubb'len schat voor 't heil van 't Vaderland;
Hij gaf hen en bleef kalm, toen beider hoofden vielen:
Hij had, als gij, zich zelv' aan 't heilig erf verpand;
Hij kende, als gij, zijn' pligt, en wist dien te volbrengen.
Volg, Peter, volg hem na, breng 't offer aan den dood;
Houd moed en weiger niet strafwaardig bloed te plengen:
Die waarlijk groot wil zijn, zij ook in rampen groot!

(*Hij gaat op den achtergrond van het tooneel.*)

VIJFDE TOONEEL.

MENCZIKOFF. PETER, *komt, hevig aangedaan, de zijdeur in, bemerkt Menczikoff niet, gaat een oogenblik met neergeslagen oogen door het vertrek, knielt dan neder en heft zijne handen gevouwen omhoog.*

PETER.

O God, die 't al gebiedt als Heer van dood en leven,

Aan wien ik van dit uur ook rekenschap moet geven,
Sterk Gij mijn zwakke ziel, en geef me een oordeel in,
Dat strookt met Vorstenpligt – dat strookt met vadermin!
Wil Gij mijn zwak gemoed de taal des pligts gebieden,
't Zij dat hij leve of sterve, Uw vonnis zal geschieden:
Wen Gij zijn leven eischt, zoo stroome 's jong'lings bloed,
En zij door hem voor 't kwaad, 't welk hij bedreef, geboet:
Maar wilt Gij zijn behoud, 'k zal hem zijn schuld vergeven;
Hij moog tot zijn geluk, en U tot eere leven!

(*Hij rigt zich op en zet zich, in gepeins verzonken, bij het tafeltje neer, het hoofd op den arm geleund. Na eenige oogenblikken treedt Menczikoff nader, waarop Peter omziet en hem toespreekt.*)

Komt gij, o Menczikoff, hier in een oogenblik,
Hetwelk mijn ziel vervult met wreede smart en schrik?
Zult gij mijn raadsman zijn in 't moeilijk overwegen?
In de uitkomst van dit uur is mijn geluk gelegen!

MENCZIKOFF.

Heel Ruslands heil, mijn Vorst, staat in het naauwst verband
Met 't vonnis, dat gij velt. Uw volk, uw Vaderland,
Uwe eer –

PETER, *hem in de rede vallende.*

Wat eer? wat volk? wat vaderland? 't Geweten

Zal hier de regter zijn! Gij hebt toch niet vergeten,
Dat elk godvreezend mensch —

MENCZIKOFF.

De stem der wetten hoort,
Hoe zwaar die dan ook klinke en hem het hart doorboort!
Volbreng, o Czaar, uw' pligt, en draag uw leed gelaten.

PETER, *in drift opstaande.*

Hoe, wreedaard, wilt ook gij, dat ik mijn' zoon zal haten,
De moordbijl scherpen doe, die hem de hartaâr drukk',
Zijn' laatsten adem roove, en 't leven hem ontrukk'?
Spreek, of mijn toorn . . . . . . spreek uit! . . . .

MENCZIKOFF, *bedaard.*

Het voegt geen' onderdanen,
Om in een pleit zoo zwaar, zoo moeijelijk, te wanen,
Dat ooit zoo groot een Czaar hun heil vergeten zou!
En echter schoolt het volk, dat hechte burgertrouw
Aan u verbindt, alom reeds zaâm: het schijnt te vreezen,
Dat ons deez' dag een bron van ramp en leed kan wezen:
Dat hij, die menigmaal naar oproer heeft gestreefd,
En tegen Vorst en wet weêrspannig heeft geleefd,
De wet verwinnen kan: ook schijnt het te vermoeden,

(*met meer nadruk.*)

Dat ligt, zoo gij vergeeft, de jong'ling hoop zal voeden,

Dat Ruslands diadeem nog eens zijn slapen sier',
En hij, als wettig Vorst, het Vaderland bestier'!!

PETER.

Heeft hij dan niet vóórlang mij plegtig moeten zweren,
Dat hij de hoop ontzegt van immer te regeren?

MENCZIKOFF.

Helaas! doorluchte Vorst, gij kent Alexei's eed,
En zaagt hoe menigmaal hij u beloften deed
En weer zijn woord verbrak!

PETER, *met nadruk.*

Hij moet op nieuw beloven
En zweren wat ik eisch, bij God den Heer dáár boven!

MENCZIKOFF.

Bij God, dien hij niet kent! Die meineed valt hem ligt,
Maar weegt hem eenmaal zwaar voor 't allerjongst gerigt.

PETER, *in vertwijfeling.*

Kent hij de Godheid niet, zoo is 't mijn schuld te noemen;
De Hemel moog niet hem, maar zijnen vader doemen!
Veroordeelt gij een hart, dat nog naar zachtheid zoekt
Met d' afgedwaalden zoon –

MENCZIKOFF.

Voorheen door u gevloekt!

PETER, *nog meer opgewonden.*

Zwijg, wreedaard, zwijg! – Neen, spreek, spreek, sla nog dieper
In 't hart, dat door natuur rampzalig is verbonden (wonden
Met hem, wiens dood gij eischt. Spreek, giet nog meerder gift
Daar, waar de Godheid eens de liefde heeft gegrift! . .
Spreek uit. . . . maar ducht mijn wraak . . Gij zult zijn bloed zien
Maar 't zal geen heil u zijn, dat gij mij 't zaagt vergieten: (vlieten,
'k Zal u naar 't eind der aard. . . .

MENCZIKOFF, *heengaande.*

Mijn lot is in uw hand;
Niet ik eisch zijne straf, maar heel het Vaderland!

ZESDE TOONEEL.

PETER, *alleen, na eenigzins bedaard te zijn.*

Zou het dan waarheid zijn, dat Ruslands burgers vragen,
Dat ik Alexei 't loon der euveldaân doe dragen,
En dat hij sterv'? Helaas! ik heb nog nooit gevoeld,
Wat 't zegt, dat vaderangst en liefde in 't binnenst woelt!
De staatkunde eischt zijn' dood – de liefde vraagt zijn leven,
De Keizer wil het regt – de vader wil 't vergeven!

EINDE VAN HET TWEEDE BEDRIJF.

DERDE BEDRIJF.

Het tooneel verbeeldt eene groote zaal in het paleis van Peter, prachtig gemeubileerd.

EERSTE TOONEEL.

Peters BIECHTVADER, *alleen, de zijdeur inkomende.*

De Keizer nog niet hier? Hij is gestaäg bewogen,
En weifelt in zijn taak. Dan voert hem mededoogen
En vaderliefde weg, op nieuw in 't hart ontwaakt:
Dan heeft weer pligtbesef een smartvol eind gemaakt
Aan 't ouderlijk gevoel, dat hem tot zachtheid leidde,
En vaak, doch ijdel steeds, hem met verbet'ring vleide.
Nooit heeft de ontzinde knaap den vaderraad gehoord,
Maar altijd elk gevoel van deugd en pligt versmoord.
Rampzalig jongeling! Rampzalig vader tevens!
Hoe bitter is, helaas! voor u de kelk des levens!
Hadt ge in zijn prille jeugd zijn dolle vaart gestuit,
Zoo vlood die diepe zucht thans niet uw' boezem uit;
Hadt gij in vroeg'ren tijd den jongen tak gebogen,
Men zag dit oogenblik geen tranen in uwe oogen:

Hadt ge ooit den woesteling beteugeld in zijn drift,
Thans waar die scherpe dolk u niet in 't hart gegrift!
Neen! 't brengt geen vreugde u aan der volken heer te wezen,
Als men in 't Vorstlijk oog de vadersmart kan lezen;
Neen! Vorstengrootheid biedt slechts ijd'len waan en schijn:
Wien deugdzaam kroost omringt, die kan gelukkig zijn!

TWEEDE TOONEEL.

De BIECHTVADER. *Een* MONNIK, *de zijdeur inkomende.*

BIECHTVADER.

Wees welkom. Zaagt gij ook den Keizer?

MONNIK.

Achtb're vader,
Hij ging op 't oogenblik, dat ik hier tot u nader,
Met zijne gemalin in 't naast vertrek.

BIECHTVADER.

't Is wel.

MONNIK.

Het leven van zijn' zoon staat heden op het spel!

BIECHTVADER.

Zoo naar der goeden raad de groote Vorst wil hooren,
Zal in zijne ed'le ziel de taal van 't hart niet smoren!
Hoe driftig hij ook zij, hoe wreed hij soms ook schijn',

Hij wil genadig steeds en goedertieren zijn.

MONNIK.

Maar Catharina?

BIECHTVADER.

Ja, die wil den Vorst verderven!

MONNIK.

Eer zij gerust zal zijn, moet de arme jong'ling sterven;
Zij wil, na Peters dood, voor haren een'gen zoon
't Gewis bezit des Rijks!

BIECHTVADER.

Nooit moge op Ruslands troon
Het kroost van een slavin den weidschen schepter dragen!

MONNIK.

'k Vrees, dat de Vorst bezwijk' voor Catharina's lagen,
En 't eerstgeboren kind door 't moordtuig sneven doe!

BIECHTVADER.

Hij sluit zijne oogen nooit voor vaderliefde toe!

MONNIK.

Maar dan, wanneer haar dwang hem prest, wanneer 't geweten
Wil, dat de wet de stem der liefde doe vergeten,
En 't vaderhart versmoor, wen 't pligtgevoel hem zegt:
»Alexei heeft misdaan; voltrek zijn straf, 't is regt?"

BIECHTVADER.

Nog zal eene ed'ler drift zijn' boezem niet ontwijken.
Zijn ziel is veel te groot, dan dat hij zou bezwijken
Voor Catharina's drang. Zijn hart is nooit geneigd
Tot zulk een wreed besluit.

MONNIK.

Hij heeft hem vaak bedreigd,
Dat hij bij elk vergrijp de stem der wet zou vragen:
Ook thans zal de Vorstin in hare ontwerpen slagen,
En 'k vrees dat heden nog zijn bloed het zwaard bevlekk',
En Ruslands grond weldra 't ontzielde ligchaam dekk'
Van hem, die eens deez' grond als Keizer moest regeren,
Die door zijn deugd den roem van Peter moest vermeêren
En hem gelijk moest zijn in grootheid en in trouw.

DERDE TOONEEL.

De Vorigen. Gravin KÖNIGSMARK.

GRAVIN.

Zijt gij hier nog alleen, mijn vrienden?

BIECHTVADER.

Ja, Mevrouw!
Wij wachten op den Czaar: hij heeft mij hier ontboden.

GRAVIN.

Welligt heeft hij uw' raad in 't overleg van nooden,
Dat hem thans gruwzaam kwelt, met ongekende smart.

BIECHTVADER.

Ik hoop, dat hij de stem thans volge van zijn hart.

GRAVIN.

Ook daarom kom ik hier; 'k wil om gena hem smeeken,
Door tranen en gebeên hier van Alexei spreken.

BIECHTVADER.

Gij smeeken voor den Vorst, Mevrouw! gij, die hem haat?

GRAVIN.

'k Wil knielen voor den Czaar, opdat aan d' onverlaat
Gena geschonken worde. Ik haat hem heel mijn leven
En smeek nogtans den Czaar, dat hij hem wil vergeven.
Christine, de eêlste vrouw, zijn teedre gemalin,
Was, van de vroegste jeugd, mijn dierbre hartvriendin.
Als kind'ren speelden wij te zaam aan de Elve-boorden,
En kenden geen verdriet in die volzalige oorden;
De Czaar vroeg later haar tot gade voor zijn' zoon,
Die eens hem volgen moest op gloriebaan en troon.
Zij volgde, zij beminde – en vond geen liefde weder!
De Vorst was dad'lijk koel, zij daarentegen teeder:
Hij koeler dag aan dag: zij daaglijks meerder zacht.

Hij hield zich van haar af: haar' mond ontvlood geen klagt;
Maar eind'lijk ging hij heen naar Duitschlands schoone streken,
Vanwaar ze om zijnentwil zoo vroeg reeds was geweken.
Wellustig sleet hij daar tien maanden. Eindelijk
Verliet hij weer dat land en keerde naar dit Rijk.
Zijn ga was midd'lerwijl een teeder pand geboren.
»Nu," sprak ze, »is mij gewis een beter lot beschoren."
Zij ijlt hem te gemoet en juichte. Aan hare borst
Hield zij haar zuigeling geklemd. De ontaarde Vorst
Zag naauwelijks haar aan, vroeg naauwlijks naar haar leven,
En haar gezondheid. Ach! wat antwoord moest zij geven?
Zij bleef bedaard en kalm: zij zag hem vriend'lijk aan,
En aan haar helder oog ontrolde een stille traan.
Toen staarde ze op het kind, dat, aan haar borst gehangen,
De lachjes van 't gelaat der moeder zocht te ontvangen;
Het zag haar aan en weende, alsof ook moeders leed
De ziel van 't lieve wicht heur rouw gevoelen deed!
Zoo bleef zij, overstelpt van smart, op de engel staren,
Terwijl hare oogen meê van tranen vochtig waren.
»Zie," riep zij uit, »ziedaar, Alexei! 't eerste pand,
»Dat ik u breng. 't Versterk' den eens gesloten band:
»Laat u Natalia mij weder doen beminnen;
»Dat zij haars vaders hart voor moeder moog herwinnen!"

Zij sprak en kuste 't kind: het schreide en snikte luid,
En zag hen beiden aan, en strekte de armpjes uit
En koosde moeders wang met t' een, en wendde t' ander
Ter zij naar vader heen, als wilde 't met elkander
Hen weer vereenen. Hij bleef roereloos en koud,
Terwijl zijn oog een poos 't onschuldig wichtje aanschouwt,
Maar zonder 't minst gevoel! Hij trad niet eenmaal nader,
En gaf niet éénen kus aan 't eerste pand! . . . . Welk vader!
Hij vroeg zijn gemalin, of welligt haar penseel
Iets nieuws ook had gewrocht. Zij bragt hem een taf'reel,
Waarop haar eigen lot naar 't leven stond geschilderd:
Alleen was daar zijn oog zoo wreed niet en verwilderd,
Als 't wel in waarheid was: de liefde maalde 't zacht! –
Spreekt, toen de schoone vrouw hem dit haar kunstwerk bragt
En, nog van weenen rood, hem 't vriend'lijk lei voor oogen,
Moest haar niet heur gemaal in de armen zijn gevlogen,
Haar om vergiffenis gebeden hebben? Ach!
't Beeld werkte hier niet meer dan 't wezen. Deze dag
Bleef tot haar' laatsten stond de droefste van haar leven!
Die stond alleen mogt haar van 't leed verlossing geven!
Gij weet het hoe vóór kort de Grootvorstin bezweek.
Haar Peter, de een'ge zoon, die vader nooit geleek,
En (God verhoor mijn beê!) nooit vader moog gelijken, –

Zag in dat ak'lig uur de brave vrouw bezwijken.
Hem en Natalia, haar eerstgeboren pand,
Liet zij als erfnis na aan beider Vaderland!
Zij zijn mij alles waard: ik kan in beider trekken
Het moederlijke beeld zoo levendig ontdekken!
Voor dezen is 't, dat ik den Keizer smeeken zal,
Dat niet door 't zwaard der wet hun snoode vader vall';
Hoezeer hij hen vergeet, ik bid dat hij niet sterve,
Opdat het jeugdig paar niet beide de oud'ren derve!

BIECHTVADER.

Gelukkig gij, Gravin, die deugd met liefde paart!
Groot was de brave vrouw, en gij haar vriendschap waard.
'k Herken uw' ed'len geest in dit uw onderwinden.
Mogt slechts uw taal in 't hart des Keizers ingang vinden!
Wij zullen ons met u vereenen, en te zaam
Hem smeeken voor zijn' zoon, bij 's Heeren heilgen naam!

GRAVIN.

Wanneer gij met mij smeekt, zal niet de Czaar verbolgen
En wreed de gruwb're stem der straffe Regt'ren volgen.
Gij kent hem: en zijn ziel, hoe hard zij soms ook schijn',
Kan aan eene ed'ler drift nooit ongehoorzaam zijn.
Hij volgt deze ed'le drift: zijn strengheid is geweken
Voor vaderliefde, en 't hart, vaak doof voor klagt en smeeken,

Wordt door de taal vermurwd, die hem de min gebiedt.

MONNIK.

Sprak hij al 't vonnis uit, zijn hart beval zulks niet.

BIECHTVADER.

Hoe dikwijls was hij niet onvatbaar voor gebeden,
En was zijn oordeel streng voor allen die misdeden!
Gij weet, hoe menigmaal tot wreedheid aangezet,
Door folt'ren zonder perk, hij allen heeft verplet:
Dat zachtere gevoel heeft hem Le Fort gegeven!

MONNIK.

Zijn nagedachtenis blijft steeds in Rusland leven
Zoolang die naam bestaat en klinkt door 't wereldrond ;
Zij zweeft op ieders tong en leeft in elken mond!

GRAVIN.

't Is niet Le Fort alleen, die hem het hart vereêlde,
Naast wetenschap en kunst met zachtheid hem bedeelde;
Maar Holland heeft den grond voor Ruslands heil gelegd,
Haar zij tot Ruslands einde onz' dank ook toegezegd.

BIECHTVADER.

Ja, dat door Ruslands volk beschaving wordt gehuldigd,
Zijn wij voor 't grootste deel aan Hollands volk verschuldigd.
Elk handwerk, elke kunst, die nuttig is en schoon,
Spreidt zich bij Neêrlands volk op 't luisterrijkst ten toon:

Dáár wordt de deugd vereerd, en volk en overheden
Zijn van één ligchaam daar steeds de onafscheidbre leden.
Zoo ooit dat kleine volk door vreemden wordt getergd
En men zijn' ondergang voor schande en muitzucht vergt,
Denk, Rusland! dan terug aan 't geen 't u heeft geschonken,
Toen nog uw grootheid lag in duisternis verzonken;
Hoor nooit dan naar de stem van staatkunde en geweld,
Maar toon dat gij belang in eigen grootheid stelt.
Bewaak, wie 't wagen durft ze roekloos aan te randen,
De regten van het volk der zeven vrije landen!

GRAVIN.

Ja, Holland, Holland, heilig land!
Waar de eerste zaden zijn geplant
Van Ruslands welvaart, roem en zegen:
Wij juichen u, met blij gemoed,
Met dankgevoel, met zwellend bloed,
U, voedster aller kunsten, tegen!

Waar zag elke ed'le wetenschap
Zoo schoon een' bloei, zoo hoog een' trap,
Als daar in die gezegende oorden?
Waar werd ooit kunst en nijverheid
Zoo tot volmaking opgeleid,

Als dáár aan Rijn- en Amstelboorden?

Wat volk, zoo klein, maar groot in moed,
Heeft ooit, als Neêrlands volk, zijn bloed
En have aan 't Vaderland gegeven?
Wat volk, dat zoo de vrijheid mint
En dat geen vreugde in 't leven vindt
Wanneer 't in slavernij moet leven?

Wat volk, dat zoo door zeevaart groot,
Door handel rijk, zijn trotsche vloot
Door golven voert en krijgsgevaren;
Den zeestaf klemt met vaste hand,
Door vlijt en kunst het Vaderland
Ontwoekert aan 't geweld der baren?

Ja, heilig zijt ge ons, Nederland!
Daar gij de zaden hebt geplant
Van Ruslands welvaart, roem en zegen:
Wij juichen u, met blij gemoed,
Met dankgevoel, met bruisend bloed,
U, voedster van al 't ed'le, tegen!

VIERDE TOONEEL.

De Vorigen. PETER.

PETER.

Hoe, vader, gij reeds hier? – En gij, Mevrouw –

GRAVIN.

Mijn Czaar,

Vergeef dat men mij hier in uw paleis ontwaar;
'k Gevoelde mij –

PETER.

Waarom u zelve verontschuldigd?
Heb ik niet te allen tijde uw hartvriendin gehuldigd
En met haar u, Gravin! Was niet de vrouw mij waard,
Die thans een weldoend God onttogen heeft aan de aard?
'k Had eerbied voor haar deugd, 'k bewonderde haar liefde,
En gruwzaam was mij 't leed, dat haar zoo vreess'lijk griefde.
Gij boodt haar tot heur einde uw trouwe hulp en troost,
En nu zij niet meer leeft verzorgt gij nog haar kroost!

GRAVIN.

Spaar, Keizer, spaar dien lof: ik deed niet meer dan velen;
'k Had in haar lief gedeeld, 'k wilde in haar leed ook deelen:
Gelukkig mij, die gij de hartvriendinne noemt
Van haar, wier reine deugd en godsvrucht gij steeds roemt!

En dat ik zorgen mag voor 't tweetal lievelingen,
Die 't moederlijk vaarwel maar al te vroeg ontvingen, –
Dat is de grootste vreugd, die ik op aard geniet.

BIECHTVADER.

't Is schoon, Gravin, 't is schoon, dat gij hun hulpe biedt,
En moederlijke zorg aan weezen wilt betoonen;
De hemel ziet uw deugd en zal uw weldaân loonen!
Geen vrouw acht ik zoo hoog als die haar levenstijd
Aan onbekrompen hulp en zorg voor kind'ren wijdt,
Die, vroeg reeds aan de zorg van 't ouderhart onttogen,
In haar een' hechten steun, een moeder vinden mogen.

GRAVIN.

Noem hen geen weezen, Czaar! hun eigen vader toch
Is nog in leven, en –

PETER, *ontroerd.*

Kent hij zijn kind'ren nog?

GRAVIN.

Voorzeker zal hij dat: nu zijne brave gade
Het leven derft, zal hij gewis....

PETER, *langzaam en ernstig.*

Het komt te spade:
Zijn leven spoedt ten eind.

ALLEN.

Hoe, Czaar, om Gods wil, hoe?
Wat moet –

PETER, *bewogen en even langzaam.*

Het is mijn pligt, dat ik hem sterven doe:
Hij heeft den dood verdiend.

BIECHTVADER.

Mijn Keizer, kunt gij immer
Besluiten tot een daad zoo wreed en vreess'lijk? Nimmer!

PETER.

Ik moet, al is het wreed! – De stem der wetten vraagt
Hem, die het Vaderland en Rijksbestuur belaagt,
In 't voortgaan van die reeks van gruw'len perk te zetten;
De beê van allen voegt zich bij de stem der wetten,
En ik – ik ben verpligt!

BIECHTVADER.

Neen, Keizer, geen gerigt
Van menschen maakt een' mensch tot kindermoord verpligt.
Zegt niet de wet, dat nooit een doodstraf mag geschieden
Bij Ruslands volk, wanneer de Keizer 't wil verbieden?
Heeft niet uw eigen wil zulks plegtig uitgedrukt?
En wordt door deze uw magt dan niet uw zoon ontrukt
Aan 't vreess'lijk moordschavot? 't Is u alleen gegeven,

Uw' zoon, hoe schuldig ook, te sparen in het leven:
Wees dankbaar voor deez' magt, waardoor gij redden kunt,
En redden wilt –

PETER.

Helaas! het is mij niet vergund;
Geheel de burgerij zal deez' mijn' stap misprijzen
En –

BIECHTVADER.

Elk weldenkend mensch van 't gruwzaam vonnis ijzen!

PETER.

Zelfs de ed'le Menczikoff en heel 't bestuur des raads
Gevoelen 't, dat zijn dood voor 't waar belang des staats
Noodwendig is! En ik, wat moet ik, vader, spreken,
Wen ieder burger eischt, dat ik 's lands eer zal wreken!

(*Middelerwijl is de Gravin vertrokken.*)

BIECHTVADER.

Wat burger eischt hier? Gij, en gij alleen regeert;
Hetzij ge hem vergeeft, hetzij ge hem verneêrt,
Uw wil is hier de wet: die wil kent slechts genade!

PETER, *ernstig nadenkend.*

Niet slechts het rijksbestuur, maar ook mijne ed'le gade
Eischt dat voor 't heil des rijks de jong'ling sterv' – Mijn God!
Ben ik dan meester nog van zijn rampzalig lot!

'k Heb lang gepeinsd; 'k heb lang gestreden met mijn harte,
Maar 't pligtgevoel verwon in 't eind de vadersmarte:
'k Zal nooit hem wederzien op aard: – mijn hart vergeeft
Hem, 't geen hij mij misdeed – ik zwijg – en hij – hij sneeft.....
(*meer ontroerd.*)
Ja, Vader, 'k wil – ik moet – de teerling is gevallen –
Ik heb mijn' pligt volbragt – 't was voor 't belang van allen!
(*Hij wil heengaan, maar zich omkeerende ziet hij de Gravin met Alexei's kinderen, die voor hem knielen.*)

VIJFDE TOONEEL.

PETER. NATALIA. PETER (*Alexei's zoon*). *Gravin* KÖNIGSMARK. BIECHTVADER.

NATALIA *en* PETER, *geknield.*

Grootvader!

PETER, *reikt hun de hand.*

Kind'ren! – God! 't zijn kind'ren van mijn' zoon!

GRAVIN.

Ja, Czaar, Christine's kroost!

NATALIA.

Wij knielen voor uw' troon,
Om zaam van u genâ voor vader af te smeeken.

PETER, *ontroerd.*

Ach, kind'ren, wist gij, hoe gij 't hart mij komt verbreken!
Weet dan ook gij reeds 't lot, 't welk de ondeugd volgen moet,
En kent gij niet den worm, die thans mijn hart doorwroet!
Gaat, kind'ren, gaat, laat af, dat ik u niet aanschouwe:
Want elke blik, elk woord verdubbelt mijne rouwe:
Gaat heen, opdat deez' dag mij niet nog feller griev'!.......

NATALIA.

Wilt gij genadig zijn? Gij hebt ons toch zoo lief,
En wilt niet van 't bezit eens vaders ons berooven?

PETER.

Natalia!

NATALIA.

Wij gaan .... wil ons toch eerst beloven,
Dat ge onze beê verhoort!

PETER, *zich van hen losrukkende.*

Laat, dierb'ren, van mij af:
Onschuld'gen, bidt voor hem, die u het aanzijn gaf!

(Hij gaat af.)

EINDE VAN HET DERDE BEDRIJF.

VIERDE BEDRIJF.

Het tooneel gelijk in het eerste Bedrijf.

EERSTE TOONEEL.

PUSTINOI. SCHERBATOW.

SCHERBATOW, *den grijsaard een zwaard overhandigende.*

Ziedaar, mijn grijze vriend, het ridderlijke zwaard,
't Welk steeds mijn voorgeslacht als teeken heeft bewaard
Van d' onbevlekten roem des ouden stams. Dit wapen
Was ook mijns vaders steun, om wiens doorluchte slapen
De krijg zoo schoon een' krans van eerlaurieren vlocht.
Helaas, hij heeft dien krans voor edel bloed gekocht,
Toen hij bij Pultawa van vrijheidsliefde blaakte,
En Zweed op Zweed verwoed den dood ten offer maakte,
En, telkens meerder stout, een' pad met bloed bevlekt
Gebaand had, langs een' weg met stervenden bedekt;
Toen over heel het veld, zoo ver zich 't oog kon wenden,
Men lijken stap'len zag, en 't puik van Ruslands benden

Vooruit drong met een vuur, dat nooit in 't harte dooft:
Toen trof ook hem het staal, toen viel ook 't roemrijk hoofd,
Dat in zoo menig' strijd met lauwren was omwonden;
Toen heeft hij d' eêlsten dood op 't veld van eer gevonden,
Nooit zag 'k mijn' vader weêr, noch iets van hem: alleen
Dit zwaard, waarmeê hij vaak den vijand had bestreên,
Hetwelk zijn kloeke vuist tot heil van Rusland zwaaide,
Waarmeê hij wonden sloeg, en kampte, en levens maaide,
Dit bragt me een Rus terug, die in den heeten strijd
Het moedig uit de hand eens Zweden had bevrijd.
Thans breng ik het aan u, opdat en list en snoodheid
Gefnuikt zij, en de roem verhoogd van Ruslands grootheid;
Opdat het dienen moog tot redding van een' vriend,
En van een moeder, die der braven hulp verdient.

PUSTINOI.

Heb dank, welligt zal nooit mijn hand u 't wedergeven.
Ik ben weldra genaakt aan d' eindpaal van mijn leven,
Maar 'k zweer, dat nooit deez' hand uw staal onteeren zal:
Ik keer met u, of gij – betreurt des grijsaards val!

(Scherbatow hangt hem het zwaard om.)

SCHERBATOW.

Welaan dan, laat ons gaan .... maar hoe?... ik hoor iets nad'ren,
't Zijn wapenen; mijn God! Zijn 't vrienden of verrad'ren?

TWEEDE TOONEEL.

De Vorigen. LAPUCHIN. WEINOW. DOBROWSKY. AFONASSIEW *en meer andere Zaamgezworenen.*

LAPUCHIN, *Scherbatow's laatste woorden hoorende.*

't Zijn vrienden, maar helaas! verraden vrienden! Voort!
Zoo spoedig gij maar kunt. De keizer heeft gehoord,
Wat ons bedoelen is, heel d' aanslag reeds vernomen,
En zwoer dat nog deez' dag ons aller bloed zou stroomen.

PUSTINOI.

Geregte hemel!

LAPUCHIN.

't Volk schoolt hier en daar reeds zaam,
En vraagt naar al 't gebeurde, en mompelt menig' naam
Der eedgenooten. Voort! of weldra zal men naken
En ons ter wisse prooi voor beulenhanden maken;
Verlaten wij een stad, waar alles ons verliet.

SCHERBATOW.

En wie is de aterling, die ons trouwloos verried?
Ik rust niet vóór mijn zwaard zijn' boezem heeft doorstooten!

AFONASSIEW.

't Is me onbekend: maar 't bloed, waaruit hij is gesproten,

Dekt hij met eeuwge schand!

LAPUCHIN.

Volgt, vrienden, volgt mijn schreên;
Wat ooit ons lot ook zij, wij hebben 't lot gemeen!
De tijd is kostbaar. Komt, naar veil'ger oord ontweken;
Ons pogen is te laat, – maar God zal de onschuld wreken!
(Hij wil met de overigen vertrekken, maar Tolstoi treedt met Weide en eene sterke wacht binnen.)

DERDE TOONEEL.

De Vorigen. TOLSTOI. WEIDE. *Soldaten.*

TOLSTOI.

't Is 't Keizerlijk bevel, dat mij hier tot u leidt:
Men heeft, en naar het blijkt niet zonder grond, verspreid,
Dat gij, met heel deez' schaar in 't eedgespan verbonden,
Het rijksbestuur belaagt en u hebt onderwonden
Om weer den Vorstenzoon te ontheffen aan den band,
Die thans teregt hem knelt, nu hij zijn vaderland
En Vorst verraden wilde. Ook gij zijt thans verraden,
En hebt u zelf met schuld en eeuwge schand' beladen.

SCHERBATOW.

Zwijg, Graaf, opdat ik niet verwoed ......

LAPUCHIN, *hem wenkende te zwijgen, tot Tolstoi.*

Waar is 't bevel,
Hetwelk u tot ons voert, en wat uw doel?
(*Tolstoi overhandigt hem het bevelschrift. Lapuchin, hetzelve gelezen hebbende, vervolgt tot Tolstoi:*)
't Is wel.
(*Tot de Zaamgezworenen*)
Wij zijn op 's Keizers last in hechtenis genomen:
Te volgen is ons pligt. Welaan! waartoe te schromen!
Waartoe te ontkennen: neen, wij vreezen geen schavot:
Als broeders deelen wij getrouw in 't zelfde lot!
(*Allen, behalve Tolstoi, gaan af. Weide gaat met een gedeelte der Eedgenooten voor, een ander gedeelte volgt hem.*)

VIERDE TOONEEL.

TOLSTOI, *alleen, na een oogenblik overpeinsd te hebben, treedt op den voorgrond van het tooneel.*

O pas geboren staat! wat hebt gij niet te duchten,
Wat is uw glans bewolkt, bij de eerste morgenzon!
't Geluk behoudt geen waarde, als eendragt u blijft vlugten:

Trouw tusschen Vorst en volk is de eêlste voorspoedsbron!

Waar eendragt harten bindt, kan nooit 's lands welvaart kwijnen;
Wat storm den staat bedreige en hem bestook', geen nood!
Het volk beschermt den Vorst, de Vorst behoedt de zijnen,
En beiden zaam vereend zijn voor 't geweld te groot!

Doch waar het volk, verdeeld, tot oproer aangedreven,
Zijn waar belang vergeet, en 's Vorsten troon belaagt,
Daar kan geen waar geluk, geen bloei, geen voorspoed leven,
Terwijl een eeuw'ge worm steeds aan 's lands welzijn knaagt.

Wat baat het of de Zweed onz' erfgrond blijft ontvlieden?
Wat of de halve maan niet meer ons tegenblikt?
Als de onderdaan den Vorst vermetel 't hoofd durft bieden,
De zoon de zuilen van den vadertroon verwrikt!

Heil ons! het vuig verraad is weer zijn kracht ontnomen,
En Peter is behoed voor 't dreigende gevaar.
Niets moog van Iwans kroost de fiere magt betoomen:
Dat God deez' ed'len stam voor onheil steeds bewaar!

VIJFDE TOONEEL.

TOLSTOI. CATHARINA.

CATHARINA.

Vind ik u hier nog, Graaf, terwijl en Vorst en grooten
Volijvrig bezig zijn de verd're deelgenooten
Des gruwb'ren aanslags na te vorschen, en reeds veel
Ontdekt is?

TOLSTOI.

Hoe! Vorstin, na mijn vertrek!

CATHARINA.

Een deel
Was reeds bekend van 't geen hun boezem dorst beramen,
Toen we eensklaps door deez' brief het snood berigt vernamen,
Dat Oostenrijks gezant hun pogen gunstig was
En, namens zijnen Vorst, uit de algemeene kas
Des staats hun onderstand verstrekte. Welk een snoodheid!
Hoe ondermijnt de nijd wangunstig reeds de grootheid
Van Ruslands bloeijend rijk! Kom, Tolstoi, laat ons gaan,
En al wat men ontdekk' naauwkeurig gadeslaan.

TOLSTOI.

Vergeef mij, o Vorstin, ik moet den Czaar verbeiden,
En toeven tot hij koom. Hij heeft mij hier bescheiden

Om zamen na te gaan, wat verder strekken kan
Tot redding van den staat.

CATHARINA.

Verbeid hem, ed'le man,
Opdat uw kloeke geest hem helpe. Ik ga weêr henen
En roep den raad bijeen. Thans is het uur verschenen,
Dat Peter leeren kan, hoezeer toegevendheid,
Wanneer 't den staat betreft, tot bitt're grieven leidt!
Hij voel' wat dolksteek hij heel Rusland toe zal brengen,
Indien hij weig'ren durft het schuldig bloed te plengen!

(*Zij gaat af.*)

ZESDE TOONEEL.

TOLSTOI.

O groote Keizerin! Welk een verheven geest
Schuilt in die vrouw! Het oog, de schoon gevormde leest
Behaagt den Vorst: 't verstand is heel het rijk tot voordeel,
Haar onvertsaagde moed, haar list, gepaard met oordeel,
Zijn in deez' zaak gewis van 't uiterste gewigt,
Daar zij steeds 't vaderland op 't zeerst aan zich verpligt.

ZEVENDE TOONEEL.

TOLSTOI. PETER.

TOLSTOI.

Het snood verraad gaat ver.

PETER.

Ja, verder dan gij denken

Of gissen kunt.

TOLSTOI.

Den roem van Ruslands staat te krenken,

Dit is hun hoogste doel. Uwe ed'le gemalin

Heeft meê van Bleijer's daad mij onderrigt. 't Begin

Had ligt tot erger kwaad gebragt en duizend rampen.

PETER.

Nog hebben wij alleen met moordenaars te kampen.

TOLSTOI.

't Is noodig, dat gij hun deez' daad op strengst vergeldt.

PETER.

Door 't wrekend zwaard der wet zij 't muit'renrot geveld.

TOLSTOI.

En Bleijer –

PETER.

Heb ik hier in dit paleis bescheiden.

TOLSTOI.

Ook hem moog 't waardig loon der euveldaden beiden.

PETER.

'k Verban hem uit het rijk. Der Staten afgezant,

De Bie, staat in deez' zaak met Bleijer in verband,

Hij heeft op hooger last den and'ren voorgeschoten
Tot dekking van de schuld der menigte eedgenooten,
Maar wacht – ik hoor, hij komt.

TOLSTOI.

Ook zoo hij niet bekent,
Is 't noodig dat gij hem weer naar zijn staten zendt.

ACHTSTE TOONEEL.

TOLSTOI. PETER. BLEIJER.

BLEIJER.

Geachte Vorst –

PETER.

Helaas? hoe kunt gij dus mij noemen,
Daar toch uw hart begeert mij eeuwiglijk te doemen.

BLEIJER.

Ik doemen u –?

PETER.

Gij zelf.

BLEIJER.

Neen, nooit –

PETER.

Vraag 't aan uw hart.

BLEIJER.

Ik ben u veel verpligt –

PETER.

't Is des te grooter smart!

BLEIJER.

'k Zie tranen in uw oog: ik kan het leed er lezen,
Dat thans u kwelt. Helaas, wat kan de reden wezen,
Dat gij –

TOLSTOI, *ter zijde.*

Welk veinsaard!

PETER.

Hoe! vraagt gij de reden nog?

TOLSTOI, *ter zijde.*

Welk schandelijk verraad!

BLEIJER.

Is 't waan of zinbedrog,
Dat dus u spreken doet?

PETER.

Bij God! veins toch niet langer;
Gaat dan uw boezem niet van booze ontwerpen zwanger?

BLEIJER.

Ontwerpen tegen u? Neen, nooit!

PETER.

Geeft gij uw woord?

BLEIJER, *hem de hand reikende.*

Mijn woord van eer!

PETER, *hem een' brief overhandigende.*

Zoo gij niet elk gevoel versmoort,
Lees wat deez' brief behelst, en zeg wie 't heeft geschreven!

BLEIJER, *leest.*

Alexei op den troon ... Lapuchin ..... 's vorsten leven...
En Bleijer aan den voet! ...... Goddank! tot zulk een daad,
Tot zulk een gruwelstuk was Bleijer nooit in staat!

(den brief teruggevende.)

Ik dank u, Czaar.

TOLSTOI.

En gij ....

PETER.

Gij weet van niets?

BLEIJER.

Ik vraag,
Dat gij me ontslaat.

TOLSTOI.

En dan, wanneer ik u beklaag,
Dat gij, als afgezant naar Ruslands Vorst gezonden,
U tegen orde en wet met muiters hebt verbonden ......

BLEIJER, *met waardigheid.*

Ik zwijg, maar vind u weer: ik duld geen' hoon of spot,
Maar draag als onderdaan het mij beschoren lot.
(*Peter wenkt Tolstoi te vertrekken, waarop deze heengaat.*)

PETER.

En dan de Bie .....

BLEIJER.

De Bie, gezant van Hollands Staten?
Nooit zal deze ed'le man het heilig spoor verlaten:
Hij is een Batavier: dit is genoeg.

PETER.

Welaan!
Laat, Bleijer, ons van hier als vrienden henengaan!

BLEIJER, *hem de hand drukkende.*

Uw vriendschap is mij waard. 'k Wist niet, dat gij kost wanen,
Dat ik mij door verraad een spoor zou willen banen,
Tot hoog'ren rang en magt. – Wat aangaat mijn ontslag,
Gij willigt mij zulks in?

PETER.

Hoe?

BLEIJER.

Nog deez' eigen dag.
'k Ben tot mijn eind bereid mijne onschuld te verdedigen:

'k Ben mensch, en zwak als mensch, maar laat mij nooit beleedigen.
'k Was altijd, wel is waar, bewogen met het lot,
Dat thans uw' zoon verbeidt. Hij was niet voor 't schavot
Geboren. Thans ook nog is 't vurig mijn verlangen,
Dat hij uit 's vaders mond vergeving moge ontvangen:
Nog hoop ik dat ge ook thans den Prins genade schenkt,
Maar nooit wordt om zijn heil mijn pligt tot u gekrenkt!

PETER.

Helaas, hoe gaarne ik ook uw wenschen zou volbrengen,
Ik mag zulks niet: ik moet het bloed des jong'lings plengen....
Mijn hart wil zijn behoud; maar 't harte spreekt hier niet:
Het is de stem des pligts, die in dit pleit gebiedt.
Het zwaard des regts zal heel het eedgespan verpletten,
En hij, om wien het sneeft, is onderdaan der wetten,
Zoo wel als zij: 'k berust in 't schier te gruwzaam leed:
Zijn vonnis is geveld: hij sterv', want hij misdeed!

(*Peter gaat af.*)

NEGENDE TOONEEL.

BLEIJER, *alleen.*

Neen, vader, neen, het hart gebiedt,
En 't regt versmoort die roepstem niet;
Een vader zou zijn kind doen sneven?

Hij voert den jong'ling niet in 't graf,
Wien eens hij 't aanzijn heeft gegeven;
Hij rukt zijn kroon niet af!

De vader lacht, de moeder staart
Dat, wat zij 't edelst heeft op aard,
Met teeder welgevallen tegen;
Zij kust de traantjes van zijn koon,
En bidt om 's hemels milden zegen
Voor d' eersten, dierb'ren zoon.

Zij bidden, dat tot beider vreugd
Hij grooter worde in pligt en deugd,
En tranen paarlen in hunne oogen.
Zij juichen om hun dierbaar kind; —
Dan ach! hun uitzigt is bedrogen,
Daar 't pand de boosheid mint!

Maar heeft zijne onbedwongen hand
Ook vaders regten aangerand,
Zal hij dan op zijn' zoon zich wreken?
Zich wreken, met het moordend zwaard?
Neen! niets vermag dien band te breken:

De jong'ling blijft hem waard!

Ja, Peter, ja, het hart gebiedt,
En 't regt versmoort die roepstem niet:
Gij zoudt uw' eersteling doen sneven?
Neen, voer den jong'ling niet in 't graf,
Wien ge eens het aanzijn hebt gegeven;
Neen! ruk uw kroon niet af!

EINDE VAN HET VIERDE BEDRIJF.

VIJFDE BEDRIJF.

Het tooneel verbeeldt eene groote gevangenis: aan de achterzijde is eene groote toegegrendelde deur; aan derzelver eene zijde eene tafel en eene rustbank, waarop Alexei leunende en zwaar hijgende sluimert; aan de andere zijde eene kleine deur: de zaal is zeer flaauw verlicht: achter, in het midden, hangt eene kleine lamp. De treurmuzijk duurt eenige oogenblikken na het ophalen van de gordijn voort, waarna Areskin inkomt.

EERSTE TOONEEL.

ALEXEI. ARESKIN.

ARESKIN.

Hij slaapt: helaas! voor 't laatst – onrustig hijgend. God!
Hoe grieft mij diep in 't hart zijn onverbidd'lijk lot,
Schoon 'k weet hoe hij misdeed, schoon zelfs zijn vrienden voelen,
Hoe slecht zijn pogen was, hoe schand'lijk zijn bedoelen.
Ach, mogt deez' doffe slaap, die thans u krachten biedt,
Uw zek're doodslaap zijn: gij zaagt de moordbijl niet!

Uw hoofd zou op 't schavot niet aan de volk'ren toonen,
Dat trouw aan orde en wet de pijler is der troonen,
Dat slechts regtvaardigheid den vorst tot schild verstrekt,
Ook dan, wen vorst'lijk bloed het wreede zwaard bevlekt.
O, onbezonnen jeugd, die bloot staat aan verleiden,
Wend daar uw schreden af, waar huich'laars strikken spreiden;
Waar pij of monnikskap verbergt de bron van 't kwaad,
Waar list met snoodheid schuilt in 't geestelijk gewaad!
Ontvlied waar boosheid u de vriendschapshand wil drukken,
Opdat gij eenmaal niet de wrange vrucht moet plukken.

TWEEDE TOONEEL.

ALEXEI. ARESKIN. OTSCHAKOW.

OTSCHAKOW, *binnentredende.*

Hoe is het met den Vorst?

ARESKIN.

Hij hijgt aanhoudend zwaar.
Zijn vreess'lijk stervensuur schijnt reeds nabij. 'k Ontwaar
Reeds teek'nen op 't gelaat, die hem den dood voorspellen,
Eer op 't schavot het zwaard zijn' schedel neer moet vellen.
Schoon van het gruwzaam lot, hetwelk hem beidt, bewust,
Geniet hij nog voor 't laatst, zoo 't schijnt, een zoete rust!

Maar, edele Otschakow, is 't waar 't geen men verhaalde,
Dat de onderneming tot des Vorsten redding faalde?
Is 't waarheid, dat het puik van Ruslands adeldom,
Aan 's Prinsen zaak verkleefd, vereenigd met een' drom
Van de edelsten des volks, die elk gevaar versmaden,
Op 't middernacht'lijk uur –

OTSCHAKOW.

Ellendig zijn verraden!

ARESKIN.

Verraden? Hemel! Hoe?

OTSCHAKOW.

Lapuchin stond aan 't hoofd,
En de oude Pustinoi, ofschoon van kracht beroofd,
Had zich bij hen gevoegd: men wilde een' aanslag wagen,
In 't holste van den nacht hem uit den kerker dragen
En voeren naar het slot aan d' oever van het meir.
Vorst Scherbatow moest eerst hen brengen in 't geweer,
En zou door 't schitt'rend goud der wachten oog verblinden:
Zij zwoeren allen moed en eeuw'ge trouw! Ontzinden!
De boosheid was hun vreemd: Zij waanden, dat niet één
Zijn woord vergeten kon, veelmin verbreken. Neen!
Zij dachten dat een eed, dien allen heilig zwoeren,
Ook allen naar 't geluk – of naar 't schavot zou voeren.

Maar naauw was 't plan beraamd, of 't wordt den Czaar gemeld.
De Vorst is op zijn hoede en neemt, eer nog 't geweld
Hem noodig was, geheel de schaar gevangen. Allen
Beidt nu welligt het lot van door het zwaard te vallen.

ARESKIN.

O ongelukkigen, mijn harte bloedt van rouw:
Gij diendet te allen tijd' der vad'ren grond getrouw;
Nu zwelgt die grond uw bloed. Ach, uw benevelde oogen
Zijn door het vuig verraad eens éénigen bedrogen.

OTSCHAKOW.

Lapuchin heeft gevraagd of 't hem veroorloofd waar
Nog eens den Prins te zien, te omhelzen.

ARESKIN.

En de Czaar
Heeft zulks geweigerd? God! hoe wreed!

OTSCHAKOW.

Wil niet gelooven,
Dat van dit laatst geluk de Czaar hem zou berooven:
Hij stemde dad'lijk toe. Regtvaardig, maar niet wreed,
Gestreng, maar niet ontaard, toont hij dat hem het leed
Des jong'lings vreess'lijk drukt. Nog weinige oogenblikken
Kan over zijn bestaan de Vorstenzoon beschikken.
Vaarwel! ik spoed me en leid tot hem zijn' besten vrind,

Die d' afgedwaalden knaap meer dan het leven mint.

(*Otschakow treedt af.*)

DERDE TOONEEL.

ARESKIN. ALEXEI, *ontwaakt.*

ARESKIN, *tot hem tredende en hem de hand drukkende.*

Ge ontwaakt, mijn vriend? Mogt u de zoete rust verkwikken?

ALEXEI, *verwilderd en bewogen opstaande.*

De rust? Ik rustte niet. De dood met al zijn schrikken
Waart om mij heen, en wie, die dan nog sluim'ren mag?
Mij is de slaap ontzegd, de rust ontvloden. Ach!
Gelukkig zal ik zijn, als 't graf mij heeft geborgen:
Dáár drukt geen leed mij meer, daar kwellen mij geen zorgen....
Thans voel ik wie ik was, en wie ik wezen moest.

(*Hij drukt Areskin de hand.*)

Maar 't is te spade: ik heb mijn eigen heil verwoest.
Laat mij alleen, mijn vriend; den korten tijd van 't leven,
Die mij door Gods genâ nog ov'rig is gebleven,
Wil ik met Hem alleen vertoeven. Ja! tot Hem,

Dien ik te lang vergat, roept mij een zware stem!
(Hij wijst op zijn hart)

ARESKIN.

'k Voldoe aan uw bevel. Maar een van uwe vrinden,
Die u het meest bemint, hoopt straks u hier te vinden,
En wil nog voor het laatst u groeten.

ALEXEI.

Dat hij koom!
Doch, wien is het vergund tot mij te gaan?

ARESKIN.

Uw oom,
Lapuchin, het sieraad van Ruslands edellieden;
Hij wil, zelfs aan het graf, zijn' hartvriend niet ontvlieden,
Vaarwel, en wees bedaard!

ALEXEI.

Hoe zoet is 't voor mijn hart,
Dat 'k hem aanschouwen mag in 't bitter uur van smart.

VIERDE TOONEEL.

LAPUCHIN, *treedt binnen.* ALEXEI, *springt ijlings hem te gemoet.*

ALEXEI.

Ook gij, mijn vriend, geboeid? Hebt gij met mij geleden?
(Zij omhelzen elkander.)

LAPUCHIN, *ernstig.*

Ik heb weldra met u den zwaren strijd volstreden.

ALEXEI.

En is het dan om mij, dat gij deez' kluisters draagt?

LAPUCHIN, *als te voren ernstig.*

God, die van u en mij slechts onderwerping vraagt,
Weet wat ons goed kan zijn. Vertrouw, Hij zorgt voor allen.

ALEXEI.

Zal ook uw achtbaar hoofd voor mijne misdaân vallen?
Onschuldig, edel vriend! Welke al te zware straf!
Uw sterven grieft mij meer dan de ijss'lijkheid van 't graf:
Ik klaag, niet dat het staal mij 't leven moet ontrukken,
Maar dat ook gij de vrucht van mijn bestaan moet plukken.
Ach! zoo 't nog mooglijk is, red nog uw leven, red,
Hoed u om mijnentwil voor 't vreess'lijk zwaard der wet!

LAPUCHIN.

Mijn vriend, weet gij dan niet, dat lijden ons veredelt?
Heeft een uws voorgeslachts om 't leven ooit gebedeld?
Alexei, wees getroost: het sterven valt niet zwaar:
De wereld rigt ons hier, de Groote Regter – dáár!

ALEXEI, *ontroerd.*

Zoo ik onschuldig ware, als gij, 'k zou moedig sterven;
Maar nu, wat kan bij God mij nog genâ verwerven?

Ik voel 't in 't scheidensuur: ik heb den dood verdiend, –
En voor Gods regterstoel – (*hij barst in tranen los.*)

LAPUCHIN.

Ach, ongelukkig vriend,
Zoo 't hart berouw gevoelt, treed dan bemoedigd nader;
Hier oordeelt u een aardsch, en ginds een hemelsch Vader:
Verzoen u eerst met hem, die u het leven gaf,
En dan, treed dan getroost in 't reeds gedolven graf.

ALEXEI.

Verzoenen met den Czaar? Hij kan mij niet vergeven,
Ik hem niet smeeken! Neen, 't waar vruchteloos te streven
Naar liefde bij den Vorst. Hij kent zijn' zoon niet meer!

LAPUCHIN.

Zijn zoon belijde en smeeke – en hij herkent hem weer.

ALEXEI.

Mijn vader, die ook u in boeijen heeft geklonken,
Zou dan van liefde nog één sprankje in 't hart ontvonken?
Gij, die onschuldig zijt, gevoelt zijn woede en ik,
Ik, die misdeed? – Neen, hij verwenscht het oogenblik,
Dat ik het leven zag: neen, hij vervloekt de dagen,
Toen mij mijn moeder onder 't harte heeft gedragen,
Mijn moeder, die hij haat, die hij verfoeit, als mij:
Het hooren van haar' naam brengt hem tot razernij:

Neen, nimmer, zal 'k, mijn vriend, van hem vergeving winnen:
Die de echtvriendin verstoot, kan niet den zoon beminnen!

LAPUCHIN.

Uw vader is niet wreed; zijn hart is niet versteend;
Hardvochtig is hij niet: hij denkt aan u, en weent;
Geloof me, 't zal gewis zijn' levenstijd verkorten,
Dat hem zijn pligt gebiedt u in 't verderf te storten.
Alexei, kniel voor hem: toon, dat u 't kwaad berouwt,
En 't vaderhart blijft nooit bij 't kindersmeeken koud:
Geloof mij als uw vriend: hebt gij uw schuld beleden,
Zijn zegen kroont u weêr, en 'k sterf met u tevreden.

ALEXEI.

Ik zal – ik kan niet meer: mijn boezem hijgt; de dood
Blikt mij reeds aan. O neen! die smart is al te groot!
Vergeef me, ik kan het niet. Bij God! gij zijt haar broeder:
Neen, knielen kan ik voor geen' vijand van mijn moeder!....

LAPUCHIN.

Uw moeder, ja, hij heeft haar veel en zwaar misdaan,
En elk, die edel denkt, is met haar lot begaan.
Maar, zoo gij haar bemint en dit toch doet gij zeker
Stort dan een zoete teug in haren levensbeker:
Ach, zoo zij eens nog hoort, dat Peter u vergaf,
Zij neemt gewis een smart te minder mede in 't graf!

ALEXEI, *weifelende.*

Maar hij vergeeft mij niet; hij kan mij niet vergeven:
Hij heeft mij eens gevloekt!

LAPUCHIN.

Door oudermin gedreven,
Sluit hij u in zijn' arm, en zegent u, en kust
Den afgedwaalden zoon. Geen liefde is uitgebluscht,
Die eens in 't hart ontvlamde, en niets kan 't vuur verdooven,
Dat eens natuur hem gaf: die liefde komt van boven!

ALEXEI.

'k Gevoel mijn zware schuld: 'k belijd voor u – voor God –
Voor elk – maar niet voor hem, die met zijn gade spot ....

LAPUCHIN.

Die met zijn gade spot! Welk woord ontvloeit uw lippen;
Kan dit uw hart, mijn zoon, kan dit uw' mond ontglippen? ....
Zoo ge uit het zaal'genkoor nog blikt op uw' gemaal,
Christine, ik smeek voor hem, vergeef die logentaal!

ALEXEI, *hevig ontroerd.*

Christine! welk een naam! O, hemel, heb genade!
Die taal doorboordt mij 't hart: Christina was mijn gade!
Neen, 't was geen logentaal, die aan mijn' mond ontvlood:
Christine, Alexei knielt, vereert u na uw' dood!
Hij heeft uw' levenskelk verbitterd door zijn snoodheid,

Maar gij verdroegt uw leed met ware vrouwengrootheid.
Christine, zoo ge op hem uit hoeger spheren ziet,
Vergeet wat hij misdeed; vergeef, en vloek hem niet!

LAPUCHIN.

O, welk een zaligheid, dat 'k u deez' taal hoor spreken;
Neen 'k wensch niet aan uw zij deez' kluisters te verbreken:
Christine ziet op u en knielt voor 's Eeuw'gen troon,
En smeekt, met 't Englenkoor, genâ voor Peters zoon.
Keer tot uw' vader: kniel berouwvol voor hem neder;
Hij vinde in u zijn' zoon, en gij uw' vader weder!

ALEXEI, *hem bij de hand vattende.*

Ik moet – ik zal – ik voel 't: het is een pligt voor mij,
Dat mij het stervensuur de stond des vredes zij;
Ik wil – ik zal – maar hoe, hoe zal ik tot hem naken,
Daar, waar ik de oogen wend, mijn beulen mij bewaken?

LAPUCHIN.

Vrees niet: bid God om sterkte: uw vader is niet wreed;
Hij hoort en weigert nooit der kindren jongsten kreet.
Vaarwel, 't moet eenmaal zijn: vaarwel, mijn vriend, voor immer!
Schoon 't oog u niet ontmoet, het hart vergeet u nimmer.

(*Lapuchin omhelst Alexei en vertrekt.*)

VIJFDE TOONEEL.

ALEXEI, *knielt neder.*

O God, die van de hemelbogen
Op 't schuldig menschdom nederziet,
Sla ook op mij ontfermende oogen,
Vergeld mij naar mijn misdaân niet.
Schenk gij den jongeling genade,
Die voor U knielt, al knielt hij spade,
Die al zijne euveldaân beseft:
Schenk sterkte en moed in 't bitter lijden,
Opdat ik tot mijn eind leer strijden
Met d' onspoed, die me op aarde treft.

Gij, die de Vader zijt der vad'ren,
Vergeef hem, die vergeving zoekt!
Doe mij met moed den vader nad'ren,
Die mij, strafwaarde, heeft gevloekt:
Doe in zijn hart die drift ontwaken,
Die eens van liefde hem deed blaken
Voor mij, wien thans zijn hart verfoeit:
Help, Vader, zegen mijne moeder!

Het is voor haar, o Albehoeder,
Dat 't laatst gebed mijn' mond ontvloeit.

ZESDE TOONEEL.

ALEXEI. ARESKIN.

ARESKIN.

Uw vader komt, mijn vriend: hij wil nog eens u spreken,
Hoewel hij zich en moed en kracht schier voelt ontbreken;
Hij wil nog eens u zien; en gij, gij wenscht, dat hij
Voor u in 't scheidensuur een zeg'nend vader zij?

ALEXEI.

Dat wensch ik, ja mijn vriend; dat is mijn laatste bede,
Die ik op aard nog uit, en dan – ik sterf in vrede.
Areskin, zoo gij kunt, zoo ge ooit de vrouw aanschouwt,
Die mij het leven gaf, zeg dat mij 't kwaad berouwt,
Dat ik thans gruwzaam boet voor 't geen ik heb misdreven;
Dat slechts de hoop mij troost, dat zij mij wil vergeven;
Dat, kort vóórdat mijn ziel ontvlood naar 't geestendom,
Mijn allerjongst gebed voor haar ten hemel klom!

ZEVENDE TOONEEL.

ALEXEI. ARESKIN. PETER. BIECHTVADER. MENCZIKOFF. TOLSTOI. OTSCHAKOW, *en verder Gevolg.*

(*Alexei treedt eenige schreden achteruit, op het eerste gezigt van zijnen vader.*)

PETER, *inkomende.*

Mijn God! ja, 't is mijn zoon! (*hij wendt zijne oogen van hem af en droogt zijne tranen.*)

ALEXEI, *met halfgebroken stem, voor Peter nederknielende.*

Mijn Keizer en mijn Vader,
Duld dat uw onderdaan, uw zoon thans tot u nader;
Uw onderdaan, die zwaar en menigmaal misdeed,
Uw zoon, die de oorzaak was van al uw smart en leed;
Uw zoon, die reeds gevoelt, dat hem de dood komt beiden,
Maar die met uwen vloek van 't leven niet kan scheiden.
Ach, vader, hoor gij hem, die nooit u heeft gehoord,
Maar die zich thans het hart door wroeging voelt doorboord.
O, laat die scherpe dolk hem niet voor eeuwig drukken:
Gij, vader, kunt alleen dien uit de ziel hem rukken.
Hij, die steeds uw bevel en wetten heeft gehoond,
Smeekt niet, dat gij het kwaad, 't welk hij bedreef, verschoont,

Of gij hem waardig keurt om Ruslands kroon te dragen,
Die niet zijn leven, maar uw' zegen u komt vragen!
Och, laat deez' laatste beê niet vruchtloos wezen: neen,
Neem uwen vloek terug; die vloek grieft mij alleen:
Dan zal ik voor geen' schrik van dood en graf meer vreezen,
Dan slaap ik zalig in: 'k zal meer gelaten wezen,
Als ik ter vierschaar treed, waar God als Regter zit,
Wanneer ik weet, dat gij, mijn vader, voor mij bidt!

(*Al de aanwezigen zijn zigtbaar bewogen.*)

PETER, *hevig ontroerd.*

Mijn zoon – – Alexei – – zoon, meer dierbaar mij dan 't leven,
Meer waard dan eer en roem: gij, eerst'ling mij gegeven,
Die eens als zorgloos kind, in 't prilste van de jeugd,
Mijn geest en adem waart, mijn leven en mijn vreugd;
Die, toen op 's Vorsten hoofd de strijd zijn' lauwer drukte,
Den vader schooner krans, den vredepalm, ontrukte!
Is 't mog'lijk, dat uw hart deez' taal u spreken doet,
't Welk nooit van schuldgevoel de erkent'nis heeft gevoed?
Heeft, als na 't snoodst bedrijf gij mij vergeving vraagde,
En 'k schreide om mijne smart, maar meer nog u beklaagde,
En de oudermin op nieuw vermeesterde mijn ziel,
En 't opgeheven zwaard de vaderhand ontviel,
En ik na menig' eed en menig zacht vermanen,

De toekomst onbewolkt en glorievol dorst wanen, –
Heeft ooit uw hart gevoeld, wat dan uw vader leed,
Of bleeft ge te allen tijde ondankbaar steeds en wreed?
Zocht gij door pligtbesef ooit waar berouw te toonen,
Of telkens de oudermin door nieuwe schuld te honen?
En nu ik meer dan ooit mij 't harte voel doorboord,
En 't is of reeds mijn oor de schrikbre doodsklok hoort,
Die tot den Regter roept van alle stervelingen,
Die 't leven en de hoop op 't eeuwig heil ontvingen,
Moet ik nog eenmaal u vergeven en verblind
Gelooven, dat gij mij, uw' vader, nog bemint?

ALEXEI, *steeds meer met afgebroken stem.*

Hoor, vader, mij voor 't laatst: ik voel mijn einde nad'ren,
En spoedig wordt mijne asch vergaârd bij de asch der vad'ren,
Ik smeek u bij die asch, weer aan den rand van 't graf
Uw ongelukkig kroost niet van uw' boezem af:
Geef mij mijn' vader weer: ja, Czaar, hergeef u zelven
Een' diep gevallen zoon! Hij, die op deez' gewelven
Uit hooger spheren ziet, me ontheft aan 't aardsch gewoel
En voor zijn' zetel roept, Hij weet, wat ik gevoel:
Hij kent de harten: Hij, de Heer van dood en leven,
Hij, die slechts liefde kent, zal liefderijk vergeven!

PETER, *de handen omhoog heffende, langzaam en ernstig.*

Ja, Vader; 't is Uw wil: U zij de lof en de eer:
Zie thans ook in genade op zoon en vader neêr!

(tot zijnen zoon.)

Alexei, kom aan 't hart, u eeuwig toegenegen,
Omhels mij en ontvang den vaderlijken zegen!
Hij, die de reine bron van licht en leven is,
Hij schenkt me ook thans 't genot der schuldvergiffenis;
Door niets komt ooit de mensch het beeld der Godheid nader:
Klem, jong'ling, u aan 't hart van een' gezegend vader!

ALEXEI, *stervende.*

Dank, vader, voor die taal; dank, God, voor die genâ!
Ik voel 't: mijn kracht bezwijkt: mijn sterfuur nadert: ja,
Het is met mij gedaan! Christine, ik zal u volgen;
Gij, die zachtmoedig waart, zijt thans ook niet verbolgen ....
O God .... ontvang mijn' geest .... vaarwel .... o aardsche smart ....
Mijn eind mag zalig zijn, ... ik sterf aan 't vaderhart! ....

(Hij geeft den geest.)

BIECHTVADER.

Zijn eind mogt zalig zijn: aan 's vaders borst gehangen,

Mogt hij uit 's vaders mond den laatsten groet ontvangen:
Gelukkige, als hij dien met waar berouw ontving,
Die zondaar was op aard en nu een hemelling!

EINDE VAN HET VIJFDE EN LAATSTE BEDRIJF.

AANTEEKENINGEN.

AANTEEKENINGEN.

Bladz. 2.

– *toen haar 't magtgebod*
Des Keizers kwijnen deed in 't ak'lig kloosterleven, enz.

Peter had na het vreesselijk oproer der Strelitzen, waartoe hij meende, dat zijne gemalin Eudoxia de behulpzame hand zou geboden hebben, haar naar Soesdal in het Prokowskoi-klooster verbannen, waar zij onder den naam van Helena het nonnenkleed moest aannemen.

Bladz. 7.

Hij is, der tucht ontwend, enz.

Dat de opvoeding van Alexei ten allen tijde door Peter was verwaarloosd geworden, getuigen alle geschiedschrijvers, en ook de heer van Halmael doet, in zijn Treurspel, den Keizer zelven dit erkennen. In de laatste jaren van Alexei's leven ging de afkeer des Czaars zoo ver, dat hij nooit eenen vriendelijken blik op zijnen zoon wierp, en hem geen' anderen omgang vergunde, dan met onbeschaafde geestelijken en lieden van weinige vorming, die hem tot allerlei slechte handelingen overhaalden, en den onoverwinnelijken haat in hem versterkten tegen zijnen vader en al deszelfs nieuwe inrigtingen, terwijl zij het ongelukkige lot zijner moeder geheel aan de inblazingen der vreemden toeschreven. Zie Guthrie

u. Gray, Allgemeine Weltgeschichte, Th. XVI; Russische Geschichte, übers. von Wagner, Abth. VIII, p. 601. v. Halem, Leben Peter des Groszen, Th. II, p. 75.

Bladz 11.

Aan 's Hemels dienst verknocht,
Heeft nooit voor Ruslands eer mijn hart het zwaard gezocht, enz.

Jacob Pustinoi was de Biechtvader van Eudoxia of van Alexei, want hieromtrent loopen de getuigenissen uiteen. Zie Weber, bij Wagner, t. a. p. bl. 689.

Bladz. 14.

— en spoed met vlugge schreên
Mij thans weêr naar het huis mijns vriends Dobrowsky heen, enz.

Van Dobrowsky vind ik vermeld, dat hij Hofcavalier van Alexei geweest is. Om niet van 'een' anachronismus beschuldigd te worden, (welken echter deskundigen in het onderhavige geval welligt niet zouden afkeuren), heb ik de geheele Soesdalsche zamenzwering, als vroeger voorgevallen zijnde, daargelaten. Hierin moeten, buiten Eudoxia en Pustinoi, ook gedeeld hebben de Bisschop van Rastoff, Dosithei, en de Generaal Stephanus Glebow. De Bisschop werd beschuldigd, openbaringen en verschijningen voorgegeven te hebben, waaruit het bleek, dat de Czaar binnen kort zoude sterven, Alexei den troon bestijgen en zijne verstootene moeder uit haren kerker terugroepen, om met haar zijne zege te deelen. In het vertrouwen op de zekerheid der vervulling, zou Eudoxia haar nonnenkleed afgelegd, den naam van Catharina in de kerkelijke gebeden haars kloosters doorgestreken, en er den haren voor in de plaats gesteld hebben. Glebow zou zij tot werktuig harer plannen, ja zelfs tot het voorwerp harer liefde verkozen hebben. Het gerigt

verklaarde hen schuldig aan de hun ten laste gelegde misdaden, en verscheidene onderschepte brieven werden met de bekentenissen der beschuldigden openlijk uitgegeven. Glebow, Dosithei en meer anderen leden eenen smadelijken dood, en Eudoxia werd tot kloostertuchtiging veroordeeld en naar een ander klooster te Nieuw-Ladoga gevoerd; terwijl de Prinses Maria in de vesting Sleutelberg werd gevangen gezet, die, later weder in vrijheid gesteld, den 23 Maart 1723 overleed. Ter zelfder gelegenheid werd ook de doodstraf voltrokken aan den doorslepenen Kikin, die Alexei's vlugt had helpen bevorderen. Men zegt, dat de Czaar, de gelukwenschingen der zijnen omtrent het verijdelde verraad ontvangende, met den lof, dat zijne sterkte 's lands glorie gered had, ten antwoord zou gegeven hebben. »Wel was hier sterkte noodig! Treft het vuur op ijzer en steen, het wordt van zelf gebluscht; maar vindt het slechts stroo voor zich, wie zal de vlammen stuiten?" Zie G. v. Halem, Leben Peter des Groszen, Th. II. p. 239.

Bladz. 20.

– *Neen, 'k heb een ander kroost*, enz.

Alexei was de eenige zoon, welken Peter bij Eudoxia verwekt had; Catharina schonk hem, behalve verscheidene dochters, éénen zoon, Peter genaamd, dien hij dan ook bij een besluit van den 7 Febr. 1718 tot zijn' opvolger benoemde. Men zie het geheele besluit bij Iwan Nestesuranoi (I. Rousset), Mémoires du Règne de Pierre le Grand, t. IV. pag. 37-60. Alexei zelf had gezworen alle aanspraak op Ruslands troon aan dezen zijnen halfbroeder over te laten.

Bladz. 22.

Gij wreekt u zelven niet: gij wreekt heel Ruslands eer, enz.

Er zijn vele geschiedschrijvers, die getracht hebben Catharina, in de geheele zaak van Alexei, met de schoonste

kleuren te doen uitkomen, en die het er voor houden, dat zij vooral op zijn behoud hebbe aangedrongen. De heerschzuchtige aard echter der Vorstin, hare natuurlijke liefde en zorg voor het toekomstig geluk haars zoons schijnen dit genoegzaam aan twijfeling te doen onderhevig zijn, en de geheele geschiedenis van haar leven spreekt dit getuigenis omtrent deze anders in vele opzigten groote vrouw tegen.

Bladz. 26.

Denk, Peter, denk terug aan de oevers van den Pruth, enz.

Over dezen nacht, aan den Pruth doorgebragt voor het sluiten des vredes, zie men v. Halem, t. a. p. bl. 51 en volg.

Bladz. 31.

Kunt gij, o Menczikoff, enz.

Naast Catharina, was het voorzeker Menczikoff, die op Peters daden en handelingen het meeste gezag uitoefende. Van geringen afkomst zijnde, had hij zich bij le Fort weten in te dringen, en door het goedkeuren en prijzen van deszelfs menigvuldige verbeteringen in het bestuur des rijks had hij spoedig beider onbepaald vertrouwen gewonnen. Ook op de verheffing van Catharina had hij grooten invloed uitgeoefend: maar de middelen, die hij aanwendde om zich tot eer en magt te verheffen, kunnen niet vergoelijkt worden door de groote diensten, die hij Vorst en Vaderland heeft bewezen.

Bladz. 39.

Christine, de eêlste vrouw, enz.

Dit verhaal is zoo getrouw mogelijk genomen uit de beste geschiedkundige bronnen. De Czaar, die te laat begon in te zien, hoezeer de vorming van zijnen zoon door hem verwaarloosd was, meende in de voltrekking van een huwelijk met eene edele Prinses het eenige middel tot herstel gevon-

den te hebben. In den beginne schijnt Alexei dit plan volstrekt te hebben afgekeurd, doch spoedig maakten de zijnen hem diets, dat de aanraking, waaain hij hierdoor met builandsche Vorsten en hoven kwam, in staat zou kunnen zijn om hem het bezit van Ruslands troon te verzekeren. De keuze des Keizers viel op Charlotte Christina Sophia, tweede dochter van Lodewijk Rudolf van Brunswijk, zoon des regerenden Hertogs Anton Ulrich van Brunswijk-Wolfenbuttel, welk huwelijk, dan ook den 14 (25) October 1713 te Torgau voltrokken werd. Men zie het uitvoerige berigt hierover bij Wagner, t. a. p. bl. 636 en volg. Elkeen kent Zschokke's fraaije Novelle, *die Princessin von Wolfenbuttel*, waar hij het lijden dezer Vorstin meesterlijk afmaalt. Zie Zschokke's Novellen u. Erzählungen, Th. II. p. 1. flg.

Bladz. 40.

Maar eind'lijk ging hij heen naar Duitschlands schoone streken, enz.

Alexei bemoeide zich gedurende het geheele huwelijk weinig met zijne voortreffelijke gade. Bijna een jaar bragt hij in Duitschland door, en teruggekeerd zijnde, zag hij naauwelijks eenmaal in iedere week zijne echtgenoot, die het lijden langzaam verteerde. Bekend is ook de omgang van den Czarewitsch met eene Russische vrijgelatene, Euphrosina genaamd. Zie Wagner, t a. p. bl. 642.

Bladz. 40.

Zijn gâ was midd'lerwijl een teeder pand geboren.

Op den 12den Julij 1714 kwam Natalia te Petersburg ter wereld, die de lieveling van den Czaar was. Peter, haar broeder, werd den 12den October 1713 geboren. Deze laatste heeft naderhand onder den naam van Peter II. de kroon van Rusland gedragen.

Bladz. 43.

Dat zachtere gevoel heeft hem le Fort gegeven.

Aan niemand voorzeker heeft Ruslands opkomende Staat meer te danken gehad, dan aan dezen le Fort, een koopmans zoon van Génève, die zijn geluk in Rusland beproefde, en wiens voortreffelijke talenten hem in staat stelden, hierin volkomen te slagen. Hij was het, aan wien Peter de overmagt te danken had boven zijne halfzuster Sophia, en die later de geheele hervorming van het Russische krijgswezen bewerkte. Door hem werd Menczikoff tot hoog aanzien verheven, die dan ook na deszelfs dood, in vele opzigten zijne plaats innam.

Bladz. 44.

Ja, Holland, Holland, heilig land, enz.

Deze regelen kunnen naar gelang der tijdsomstandigheden gereciteerd of weggelaten worden: de tijd, waarin dit Treurspel vervaardigd werd, deed menig Nederlandsch hart hulp verwachten bij eene natie, wier verpligtingen aan ons vaderland het niet welvoegelijk is hier op te halen, doch waaromtrent ook buitenlandsche schrijvers met warmte getuigd hebben.

Bladz. 52.

Toen hij bij Pultawa van vrijheidsliefde blaakte, enz.

Het zal niet noodig zijn hier een omstandig verhaal in te vlechten omtrent den veldslag bij Pultawa, op den 16 Junij 1709, in welken het leger der Zweden door de Russische benden geheel verslagen en op de vlugt gejaagd werd.

Bladz. 58.

Dat Oostenrijks gezant, enz.

Het zij aan den geschiedkenner overgelaten te onderzoeken, in hoeverre Bleijer en de Bie zich in deze zaak tegen den Czaar hebben vergrepen: de gevoelens hieromtrent loopen te zeer uiteen, dan dat men zou kunnen vorderen, dat

ik hier dezelve zou aanvoeren, hetgeen alleen de slotsom van eene critische nasporing zou kunnen zijn.

Bladz. 69.

Zijn vreess'lijk stervensuur schijnt reeds nabij, enz.

Met zekerheid op te geven, op welk eene wijze Alexei om het leven zij gekomen, is meer dan hoogst moeijelijk, en deszelfs dood zal wel ten allen tijde raadselachtig blijven. Sommigen houden het er voor, dat hem vergif is toegediend en wel door den Czaar zelven; anderen willen, dat deze hem eigenhandig doorstoken hebbe, of door een' zijner eerste Staatsdienaars hebbe doen ombrengen. Ik ben in dezen getrouw het getuigenis van vele beroemde geschiedschrijvers gevolgd, die van meening zijn, dat hij aan eene hem door veelvuldige ontroering op den hals gehaalde krankheid overleden zij: alleen heb ik mij vergund, hem dadelijk na het ontvangen van den vaderlijken zegen te laten sterven, terwijl hij volgens de historische berigten, kort na het afscheid zijns vaders bezweken is. Ik wil hier de eigene woorden van v. Halem bijvoegen, (als die overal zijne bronnen opgeeft, en mij tot leiddraad verstrekt heeft) bij wien het (Dl. II. bl. 253) dus luidt:

»Das Übel, so ihn ergriffen hatte, artete bald in konvulsivische Zufälle aus, die dem Kranken den Gebrauch seiner Sinne raubten. Doch erhohlte er sich am folgenden Morgen in so weit, dass er die Sakramente empfing, und den Wunsch äusserte, seinen Vater sprechen zu dürfen. Der Zar hatte indess auf die Nachricht, dass der Prinz durch die heftige Gemüthsbewegung, in welche das Todesurtheil ihn gesetzet habe, vom Schlage gerühret sey, und sich in Lebensgefahr befinde, um die Mittagszeit alle Geheimräthe und Senatoren versammelt. Noch während sie versammelt waren kam die Botschaft, die Gefahr nehme so zu, dass der Kranke vielleicht nicht den Tag überlebe. Der Zar verfügte sich

sofort in Begleitung der Versammelten zu dem unglücklichen Sohne. Mit thränendem Auge und die Hände gefaltet, bekannte der Kranke wiederhohlt, »dass er sich schwer an Gott und seinem Vater versündiget habe: Er sey unwerth des Lebens, und hoffe nicht, von dieser Krankheit zu genesen. Nur flehe er den Zaren an, dass er vor seinem Ende den Fluch, so er auf ihn geleget, von ihm nehmen, ihm seine Verbrechen verzeihen, ihm den Vater-Segen ertheilen und für seine Seele beten lassen möge."

Keiner der Anwesenden blieb ungerührt von der herzzerreissende Szene. Auch der Zar ward mächtig ergriffen. Doch bald sich sammelnd, redete er mit Würde und tiefer Empfindung über das Vergangene, verzieh dem Sohne die Schuld, gab ihm seinen Segen, und schied.

Des Kranken Beängstigungen nahmen indess überhand, und noch vor Abend äusserte er das heftigste Verlangen, noch einmal mit seinem Vater zu reden. Der Major Otschakow ward mit der Nachricht an den Zaren gesandt, und die Bitte der Anwesenden, dass er dem Sterbenden im Kampfe mit seinem Gewissen, diesen letzten Trost nicht versagen möge, überwand seine natürliche Abneigung, sich der Marter einer zweiter Abschieds-Szene auszusetzen. Schon war der Zar in das Boot gestiegen, das ihn zu dem Leidenden bringen sollte, als die Nachricht kam, er sey verschieden.

Hiermede komt allezins overeen het getuigenis van Rousset, wiens werk in hetzelfde jaar, waarin Peter overleed, is uitgegeven, t. IV. p 231. Zijne woorden luiden aldus:

»Sa Majesté Czarienne informée du contenu de cette Sentence ne jugea pas à propos de déclarer le parti qu'elle vouloit prendre, de la clemence ou de la sévérité, & elle ordonna que la sentence seroit prononcée au coupable. Mais le Czarewitz naturellement d'une imagination foible ne put s'entendre condamner à mort sans s'abandonner à toutes les impressions que l'horreur d'un pareil sort put faire sur lui. Ainsi

une horrible revolution dans tous ses sens le jetta dans le moment même dans une espèce de letargie convulsive dont on eut bien de la peine à le faire revenir, même en lui faisant entendre qu'il pouvoit encore tout attendre de la clemence de son père, à laquelle le Tribunal avoit soumis sa sentence.

Enfin ce malheureux Prince reprit ses Esprits et assez de force pour témoigner le repentir le plus vif des crimes qu'il avoit commis, & en demander pardon au Czar son Pere & son Souverain en presence de plusieurs Sénateurs, Ecclésiastiques, & Grands de l'Empire; mais l'impression que l'idée d'une mort tragique avoit fait sur lui étoit si forte que quelque remede que l'on mit en oeuvre on ne put le mettre dans un état à espérer le retablissement de sa santé; ainsi après avoir reçu les Sacremens, il mourut le 6. de Juillet."

Men zal hiermede nog kunnen vergelijken de beschrijvingen bij Wagner, en den Auteur van den Ouden en Nieuwen Staat van 't Russische of Moskovische Rijk, Utr. 1747, dl. III. bl. 323 en volg

Wat overigens het lot der Zaamgezworenen betreft, Lapuchin, Pustinoi, Afonassiew, Dobrowsky, Weinow en nog vier anderen werden geradbraakt en vele anderen gegeeseld; terwijl Scherbatow met afsnijding van tong en neus genade ontving. De gade van Lapuchin trok zich het doodvonnis haars mans zoo zeer aan, dat zij zich zelve het leven benam. Zie Wagner, t. a. p. bl. 689.

DRUKFEILEN.

Op blz.	10, vs. 10	staat *den*	lees	*de*
»	» » » 11	» *dien*	»	*die*
»	» 47, reg. 4	» *Biechtvader.*	»	*Peter.*

De overige ingeslopene misstellingen gelieve de opmerkzame lezer goedgunstiglijk te verschoonen.

